

Veera Hissa, Jasmin Mäkiranta

Kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveet

Opinnäytetyö

Syksy 2020

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto: -

Tekijä: Veera Hissa, Jasmin Mäkiranta

Työn nimi: Kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveet

Ohjaaja: Katariina Perttula

Vuosi: 2020

Sivumäärä: 56

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia, millaisia tulevaisuuden toiveita kehitysvammaisilla nuorilla on. Olemme olleet kiinnostuneita siitä, millaisia tulevaisuuden toiveita kehitysvammaisilla nuorilla asumisesta, työelämästä ja vapaa-ajasta. Käsittelemme opinnäytetyössä kehitysvammaisuutta, itsenäistymistä ja aikuistumista elämänvaiheena, itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta, osallisuutta sekä kehitysvammaisten asumista, työllistymistä ja vapaa-aikaa.

Opinnäytetyömme on toteutettu laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme teemahaastattelun. Haastattelun tukena käytimme Minun haaveeni -työkalua, mikä löytyy Papunetin ja Vernerin verkkosivustoilta. Opinnäytetyömme yhteistyötahona toimi ammattiopisto Luovi, Alavuden yksikkö. Haastattelimme kahdeksaa Luovissa opiskelevaa kehitysvammaista nuorta. Nuoret olivat iältään 16–29-vuotiaita.

Tutkimustulosten mukaan jokainen nuori oli pohtinut tulevaisuuttaan ja siihen liittyi monenlaisia toiveita ja haaveita. Suurin osa nuorista halusi asua mahdollisimman itsenäisesti omassa kodissa. Jokaisella nuorella oli toiveena työllistyä tulevaisuudessa ja nuorilla oli positiivisia kokemuksia työ- ja harjoittelupaikoista. Nuoret pitivät harrastuksia ja vapaa-ajalla tekemiään asioita tärkeinä. Nuorten toiveet vapaa-aikaa kohtaan vaihtelivat henkilökohtaisten mieltymysten mukaan. Nuoret toivoivat voivansa keskustella tulevaisuuden toiveistaan jonkun kanssa.

Avainsanat: kehitysvammaisuus, nuoruus, itsenäistyminen, aikuistuminen, tulevaisuuden toiveet

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Veera Hissa, Jasmin Mäkiranta

Title of thesis: Hopes for the Future of Developmentally Handicapped Young People

Supervisor(s): Katariina Perttula

Year: 2020

Number of pages: 56

Number of appendices: 3

The aim of this thesis was to study what kind of hopes for the future developmentally handicapped young people have. We have been interested about what kind of hopes for the future developmentally handicapped young people have for the living, working and free time. In this thesis, we describe developmental disability, what it means becoming independent and an adult, self-determination, equality and inclusion. We will also talk about how people with developmental disabilities live, work and spend their free time nowadays.

The thesis was executed as a qualitative study. We collected the material for the thesis using thematic interviews. In support of the interviews, we used My dream-tool, that can be found in Papunet and Vernerin websites. Our thesis was carried out in collaboration with the vocational college Luovi, Alavus unit. We interviewed eight young people with developmental disabilities, who studied in Luovi. The young people were aged between 16 and 29.

The thesis results showed that young people had considered the future and had a wide range of hopes and dreams. Most of the young people wanted to live as independently as possible in their own homes. Every young person had a wish to be employed in the future. They had positive experiences with previous jobs and internships. Hobbies and free time activities were considered important. Hopes for the free-time and hobbies varied according to personal preferences. Young people hoped to discuss about the hopes for the future with someone.

Keywords: developmental disability, youth, become independent, become adult, hopes for the future

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuvioluettelo.....	6
1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Opinnäytetyön tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymys	9
2.2 Aikaisempi tutkimus	9
2.3 Yhteistyötaho, tutkimuslupa ja haastateltavat henkilöt	11
3 KEHITYSVAMMAISEN NUOREN ITSENÄISTYMINEN JA AIKUISTUMINEN	13
3.1 Kehitysvammaisuus	13
3.2 Itsenäistyminen ja aikuistuminen elämänvaiheena.....	15
3.3 Itsemääräämisoikeus ja yhdenvertaisuus.....	17
3.4 Osallisuus	19
3.5 Kehitysvammaisten arki	21
3.5.1 Kehitysvammaisten asuminen	21
3.5.2 Kehitysvammaisten työllistyminen	22
3.5.3 Kehitysvammaisten vapaa-aika	23
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	25
4.1 Tutkimusmenetelmät.....	25
4.1.1 Kvalitatiivinen tutkimus	25
4.1.2 Teemahaastattelu	26
4.1.3 Minun haaveeni –työkalu.....	27
4.2 Aineiston analyysi	29
4.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
5 TULOKSET	32
5.1 Toiveet asumisesta	32
5.2 Toiveet työelämästä.....	35
5.3 Toiveet vapaa-ajasta.....	37

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	41
LÄHTEET	45
LIITTEET	49
Liite 1. Tutkimuslupa	50
Liite 2. Teemahaastattelu.....	54
Liite 3. Suostumus tietojen käyttöön opinnäytetyössä	56

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Haastateltavan nuoren N1 kuvakollaasi.....	28
Kuvio 2. Haastateltavan nuoren N4 kuvakollaasi.....	34
Kuvio 3. Kehitysvammaisten nuorten toiveet asumisesta.....	35
Kuvio 4. Kehitysvammaisten nuorten toiveet työelämästä.....	37
Kuvio 5. Haastateltavan nuoren N6 kuvakollaasi.....	39
Kuvio 6. Kehitysvammaisten nuorten toiveet vapaa-ajasta.....	40

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveet. Olemme kiinnostuneita siitä, millaisia tulevaisuuden toiveita kehitysvammaisilla nuorilla on asumisesta, työelämästä ja vapaa-ajasta. Olemme molemmat työskennelleet kehitysvammaisten parissa. Kokemuksemme mukaan kehitysvammaisilla nuorilla on monenlaisia toiveita tulevaisuuttaan kohtaan.

Nuoren itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyy vahvasti toiveet ja haaveet tulevaisuudesta. Kehitysvammaiset nuoret haaveilevat samalla tavoin kuin muutkin nuoret tulevaisuudesta. Kehitysvammaisella nuorella on oikeus oman näköiseen elämään. Kehitysvammaiset nuoret tarvitsevat riittävästi ohjausta ja erilaisia tukitoimia, jotta heidän tulevaisuutensa toiveet toteutuisivat.

Toiveilla ja haaveilla on hyvin tärkeä merkitys ihmisen elämässä. Himasen (2015) mukaan toiveet ja haaveet ovat elämää ylläpitävä voima. Ihmiset haaveilevat erilaisista asioista. Joidenkin toiveet ja haaveet ovat lyhyemmän tähtäimen haaveita, kun taas toisilla pidemmän tähtäimen toiveita. Suurin osa ihmisten haaveista on Himasen mukaan aivan arkipäiväisiä haaveita, joita ei useinkaan tästä syystä tunnisteta haaveiksi. Toiveista ja haaveista puhuminen on tärkeää tulevaisuuden suunnittelun näkökulmasta, sillä sanoittaminen auttaa niiden tavoittelemisessa ja voi johtaa toiveiden toteutumiseen.

Käsitlemme opinnäytetyössämme kehitysvammaisuutta, itsenäistymistä ja aikuistumista elämänvaiheena, itsemääräämisoikeutta, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. Lisäksi käsitlemme kehitysvammaisten asumista, työllistymistä ja vapaa-aikaa. Olemme haastatelleet kahdeksaa kehitysvammaista nuorta. Haastatteluilla tuotamme uutta tietoa siitä, mitä kehitysvammaiset nuoret toivovat tulevaisuudelta.

Opinnäytetyön luvussa kaksi esittelemme opinnäytetyön taustat, tavoitteet ja tutkimuskysymyksen. Tämän lisäksi tarkastelemme aikaisempaa tutkimusta aiheestamme sekä esittelemme yhteistyötahoa, tutkimuslupaa ja haastateltavia henkilöitä. Opinnäytetyön luvussa kolme käsitlemme tutkimuksen kannalta keskeistä taustateoriaa. Luvussa neljä kerromme opinnäytetyön toteuttamisesta, käyttämistämme

tutkimusmenetelmistä, aineiston keruusta ja aineiston analyysistä. Neljännen kap-paleen lopussa esittelemme opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä. Viidenteen lukuun olemme koonneet tutkimuksesta saamamme tulokset, eli millaisia toiveita kehitysvammaisilla nuorilla on asumisesta, työelämästä ja vapaa-ajasta. Opinnäy-tetyön viimeisessä luvussa kerromme työmme johtopäätökset ja pohdinnan.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Opinnäytetyön tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymys

Idea opinnäytetyömme aiheesta on noussut kehitysvammaisten nuorten parissa työskentelystä. Työskennellessämme olemme todenneet kehitysvammaisilla nuorilla olevan paljon toiveita ja haaveita tulevaisuudesta. Opinnäytetyömme tavoitteena on saada tietoa siitä, millaisia tulevaisuuden toiveita kehitysvammaisilla nuorilla on. Olemme kiinnostuneita nimenomaan niistä toiveista ja haaveista, mitä kehitysvammaiset nuoret itse nostavat haastatteluissa esiin.

Mielestämme opinnäytetyön aihe on hyvin ajankohtainen. Kehitysvammaiset toivovat voivansa olla osa yhteiskuntaa ja siksi mielestämme on tärkeää nostaa aihe esiin. Kehitysvammaiset haluavat opiskella, tehdä töitä ja elää omien toiveiden mukaista elämää. Opinnäytetyömme tuo uutta tietoa sosiaalialalla opiskeleville ja työskenteleville kehitysvammaisuudesta ja millaisia toiveita kehitysvammaisilla nuorilla on tulevaisuudesta.

Opinnäytetyössä selvitämme kehitysvammaisten nuorten toiveita asumisesta, työelämästä ja vapaa-ajasta. Tutkimuksemme teemat liittyvät vahvasti itsenäistyvien ja aikuistuvien nuorten elämään. Tutkimuksellamme haluamme tuottaa uutta tietoa, sillä kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveita on tutkittu vähän.

Tutkimuskysymyksemme on:

Millaisia tulevaisuuden toiveita kehitysvammaisilla nuorilla on asumisesta, työelämästä ja vapaa-ajasta?

2.2 Aikaisempi tutkimus

Opinnäytetyötämme varten selvitimme, millaisia tutkimuksia aiheestamme on aiemmin tehty. Kehitysvammaisten työllistymistä, kouluttautumista ja itsenäistymistä on tutkittu ja tarkasteltu väitöskirjoissa, pro gradu -tutkielmissa ja opinnäytetöissä. Viime vuosina Seinäjoen ammattikorkeakoulussa kehitysvammaisuutta on tutkittu

opinnäytetöissä hyvin vähän. Joitakin tutkimuksia on toteutettu terveydenhuollon näkökulmasta, mutta sosiaalialan tutkimuksia ei ole juurikaan tehty. Siksi koemme mielekkääksi ja tärkeäksi tuottaa uutta tietoa kehitysvammaisuudesta sosiaalialan näkökulmasta.

Aino Äikäs (2012) Itä-Suomen yliopistosta on tutkinut väitöskirjassaan Toiselta asteelta eteenpäin vaikeavammaisen nuoren aikuisen koulutusta ja työllistymistä. Tutkimus on narratiivinen ja siinä on selvitetty kehitysvammaisten nuorten aikuisten, heidän vanhempiensa ja ammatti-ihmisten kokemuksia vammaisten henkilöiden koulutuksesta, työllistymisestä ja siirtymävaiheesta toiselta asteelta eteenpäin. Tutkimuksen mukaan vaikeavammaisia nuoria kohdellaan Suomessa toisarvoisina kansalaisina. Vammaisten koulutus- ja työllistymispalveluihin tarvittaisiin tulevaisuudessa rakenteellisia muutoksia. Nuoret kokivat työn tekemisen tärkeäksi ja heillä oli toiveita työelämää kohtaan. Nuoret toivoivat työskentelevänsä muuallakin kuin pullopalautusautomaateilla.

Anneli Hermanoff (2016) Lapin yliopistosta on tutkinut väitöskirjassaan kehitysvammaisten nuorten toisen asteen opintoja. Tutkimus on toteutettu narratiivisena tutkimuksena. Väitöskirjassa selvitettiin kehitysvammaisten nuorten ja heidän vanhempiensa ajatuksia perusopetuksen jälkeisistä jatko-opinnoista ja siitä, miten ammatillinen jatko-opintopolku rakentuu. Tutkimuksessa Hermanoff on selvittänyt myös nuorten ajatuksia jatko-opinnoista ja mistä tekijöistä hyvä jatko-opiskelupaikka muodostuu. Tutkimuksen mukaan nykyinen koulutustarjonta koetaan riittämättömänä ja koulutuksia tulisi kehittää enemmän yksilöllisten tarpeiden mukaan muuntuviksi ja työllistymistä tai mielekästä tekemistä tavoitteleviksi. Lisäksi tutkimuksesta selvisi, että nuoret toivoivat koulun sijaitsevan lähellä kotia ja vanhempia. Tutkimuksessa korostui lisäksi ikätovereiden merkitys sekä opettajilta saatu tuki.

Tanja Peltonen (2012) Oulun seudun ammattikorkeakoulusta on tutkinut opinnäytetyössään kehitysvammaisten nuorten toiveita itsenäisestä asumisesta. Tutkimustulosten mukaan nuoret halusivat asua kodinomaisessa asumisyksikössä, jossa asuisi saman ikäisiä henkilöitä. Tutkimuksessa korostui nuorten toiveet turvallisesta asuinympäristöstä ja mahdollisuudesta osallistua arjen toimintoihin. Nuoret toivoivat myös asuvansa lähellä omia vanhempiaan.

Anni Mustalahti (2016) Seinäjoen ammattikorkeakoulusta on opinnäytetyössään tarkastellut kehitysvammaisten nuorten itsenäistymisen ja itsemääräämisoikeuden tukemista sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyössä tarkasteltiin, millaisia haasteita kehitysvammaiset nuoret kokevat itsenäistymisprosessissaan ja miten työntekijät työssään tukevat asiakasta. Tutkimuksen mukaan kehitysvammaisten nuorten itsenäistymisen haasteet liittyvät kotoa pois muuttamiseen, sosiaalisiin suhteisiin, rahan käyttöön, fyysisiin rajoituksiin ja arjen hallintaan. Sosiaalialan työntekijät tukevat asiakkaiden itsenäistymistä monin keinoin. Työskentelyä ohjaa nuoren itsemääräämisoikeuden toteutuminen.

2.3 Yhteistyötaho, tutkimuslupa ja haastateltavat henkilöt

Yhteistyötahonamme tässä opinnäytetyössä toimii Ammattiopisto Luovi, Alavuden yksikkö. Luovi on Suomen suurin ammatillinen erityisoppilaitos. Koulutusta on tarjolla yli 20:llä eri paikkakunnalla. Tarjolla on toisen asteen koulutusta, jolloin opinnot ja asuminen on opiskelijalle maksutonta. Lisäksi lounas, oppimateriaalit, työvaatteet sekä opiskeluvälineet ovat opiskelijoille maksuttomia. Luovi tarjoaa sekä tutkintoon tähtäävää koulutusta että valmentavaa koulutusta. Ammattiopisto Luovi on osa Hengitysliittoa ja toteuttaa Opetus- ja kulttuuriministeriön antamaa koulutustehtävää. Valtakunnallisesti Luovissa opiskelee vuosittain noin 1900 opiskelijaa ja henkilöstöön kuuluu noin 700 työntekijää. Alavuden yksikössä opiskelee noin 100 nuorta vuosittain. (Luovi 2020.)

Ammattiopisto Luovilla on käytössä oma tutkimuslupalomake opinnäytetöihin ja tutkimuksiin. Täytimme lomakkeen ja liitteeksi lisäsimme tutkimussuunnitelmamme. Kävimme läpi tutkimuslupa-asiat, haastattelukysymykset ja haastattelun kulun yhdessä Alavuden yksikön asuntolan vastaavan ohjaajan sekä asuntolaohjaajan kanssa. Haimme tutkimuslupaa 6-8 nuoren haastatteluihin. Sovimme haastattelujen ajankohdaksi syyskuun 2020. Yksikön johtaja hyväksyi syyskuussa 2020 tutkimuslupamme. Tutkimuslupalomake on opinnäytetyön liitteenä.

Luovilla on lisäksi käytössä oma Suostumus tietojen käyttöön -lomake. Lomakkeeseen täytimme tiedot opinnäytetyöstämme ja allekirjoitimme lomakkeet. Yli 18-vuotiaat haastatteluihin osallistuneet nuoret allekirjoittivat lomakkeet itse.

Opinnäytetyömme haastatteluihin osallistui kaksi alle 18-vuotiasta nuorta, joiden vanhemmat allekirjoittivat nuorten lisäksi lomakkeet. Opinnäytetyön liitteissä on Suostumus tietojen käyttöön -lomake.

Opinnäytetyömme haastatteluihin osallistui kahdeksan nuorta. Nuoret olivat iältään 16-29-vuotiaita. Haastatteluihin osallistui viisi naista ja kolme miestä. Kaikki haastateltavat olivat käyneet peruskoulun ja lisäksi yksi haastateltava oli suorittanut lukion. Kaikki haastateltavat opiskelivat tällä hetkellä Ammattiopisto Luovissa, Alavuden yksikössä, tutkintoon tähtäävässä koulutuksessa. Haastateltavat nuoret opiskelivat toimitilahuoltajiksi, kodinhuoltajiksi ja kiinteistöhoitajiksi.

Olemme nimenneet haastateltavat numeroin, haastattelujärjestyksen mukaan. Numeron edessä on kirjain N, jolla tarkoitamme sanaa nuori. Haastateltavat on nimetty lyhentein N1-N8.

3 KEHITYSVAMMAISEN NUOREN ITSENÄISTYMINEN JA AIKUISTUMINEN

3.1 Kehitysvammaisuus

Suomessa arvioidaan olevan noin 50 000 kehitysvammaista. Kehitysvammaisuudella tarkoitetaan ihmisen heikkoa kykyä oppia ja ymmärtää uusia asioita. Kehitysvamma voi johtua monista syistä, kuten esimerkiksi synnytyksen aikaisesta hapenpuutteesta, kromosomipoikkeavuudesta, lapsuusiässä tapahtuneesta onnettomuudesta tai lapsuusiän sairaudesta. Kehitysvamman aste voi vaihdella syvästä kehitysvammaisuudesta lievään kehitysvammaan. (Vernerinen 2020b.)

Kehitysvammaisuuden syyt voidaan jakaa pre-, peri-, ja postnataalisiin syihin. Noin puolet kehitysvammoista johtuu prenataalisista syistä, eli ennen syntymää tapahtuneista kehityksellisistä häiriöistä. Perinataaliset syyt johtuvat syntymässä tai kuukausi syntymän jälkeen tapahtuneista vammoista, joita on noin 12 prosenttia kehitysvammoista. Postnataaliset syyt johtuvat syntymänjälkeisistä vammoista, joita on noin kahdeksalla prosentilla kehitysvammoista. Noin 30 prosenttia kehitysvammojen syistä jää epäselväksi. (Malm ym. 2012, 167.)

Seppälän ja Vehmasen (2017, 49, 51) mukaan kehitysvamma ei ole sairaus, mutta sen diagnosoiminen on tärkeää palveluiden, etuuksien ja tukien saamisen kannalta. Kehitysvammaisuus diagnosoidaan useimmiten ennen kouluikää, mutta joissain tapauksissa diagnosoiminen voi myös jäädä kouluvuosien aikana tehtäväksi. Kehitysvammaisen lapsen vanhemmilla on usein kokemus siitä, että lapsen kehitys tai kasvu ei ole tavanomaista. Lapsella voi olla puutteita esimerkiksi liikunnallisissa taidoissa, puheen tuottamisessa, motoriikassa tai vuorovaikutuksen ottamisessa muihin ihmisiin. Kehitysvammadiagnoosiin päätyminen on usein pitkälinen prosessi, mihin tarvitaan useita erikoissairaanhoidossa tehtäviä tutkimuksia ja pitkäjätkäinen kehityksen seuranta. Vaikeavammaisen lapsen diagnosoiminen ei ole kuitenkaan näin pitkälinen prosessi. Vaikeavammaisen lapsen diagnoosi pyritään saada mahdollisimman nopeasti, jotta lapsi ja perhe saisivat tarvitsemansa tuen.

Kehitysvammaisuutta on usein hankala määritellä sen monimuotoisuuden vuoksi. Määritelmiä kehitysvammaisuudelle löytyy useita. Suomessa on käytössä WHO:n ICD-10-tautiluokitus. Siinä kehitysvammaisuutta määritellään lääketieteen näkökulmasta. Tautiluokituksen mukaan älyllinen kehitysvammaisuus on tila, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai puutteellista. Tämän luokituksen mukaan kehityksen puutteet koskevat erityisesti kehitysiässä ilmaantuvia taitoja, kuten kognitiivisia, kielellisiä, motorisia ja sosiaalisia taitoja. Älyllinen kehitysvammaisuus voi luokituksen mukaan esiintyä joko yksinään tai yhtä aikaa minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa. (Psykiatrian luokituskäsikirja 2012, 264.)

Älyllinen kehitysvammaisuus jaetaan ICD-10-tautiluokituksen mukaan lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen. Lievässä kehitysvammassa älyllisten kykyjen taso, eli älykkyysosamäärä on alle 12-vuotiaan tasolla. Keskivaikeassa kehitysvammaisuudessa älyllisten kykyjen taso on alle 9-vuotiaiden tasolla, vaikeassa kehitysvammaisuudessa alle 6-vuotiaan tasolla ja syvässä kehitysvammaisuudessa alle 3-vuotiaan tasolla. (Psykiatrian luokituskäsikirja 2012, 265.)

Kehitysvammaisuutta on määritelty myös lainsäädännössä. Vammaispalvelulaissa kehitysvammaisuutta määritellään seuraavanlaisesti: ”Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista”. (L 3.4.1987/380.) Vammalla tarkoitetaan tässä yhteydessä fyysistä tai psyykkistä vajuutta, joka rajoittaa pysyvästi ihmisen toiminta- ja suorituskykyä. (Malm ym. 2012, 165.) Lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. (L 3.4.1987/380.)

Seppälän ja Vehmasen (2017, 36, 42) mukaan kehitysvammaisuus on sateenvarjokäsite erilaisille vammaisuuden muodoille. Kehitysvammaisuus käsitteen alle mahtuu monista erilaisista syistä johtuvia vammaisuuden muotoja, jotka voivat asteeltaan vaihdella vaikeasta kehitysvammaisuudesta hyvinkin lievään vammaisuuteen. Seppänen ja Vehmanen suosittelevat käytettävän käsitettä kehitysvammaisuuden kirjo, sillä kehitysvammaisuuden kirjon ääripäät voivat olla kaukana toisistaan.

Kehitysvammaiset, kuten myös muukin väestö, elää tänä päivänä pidempään. Elinajanodotteen nousulle on olemassa monia erilaisia syitä, kuten esimerkiksi ravitsemus ja lääketieteen kehitys. Kehitysvammaisten ikääntyminen vaikuttaa olennaisesti palvelujen tuottamiseen. Palveluissa tulee ottaa huomioon henkilön toimintakyky, sairaudet ja niiden eteneminen. (O'Brien & Rosenbloom 2009, 1, 90.)

3.2 Itsenäistyminen ja aikuistuminen elämänvaiheena

Nuoruus elämänvaiheena on monien muutosten aikaa. Sinkkosen (2010, 14–15) mukaan etenkin nuoruusiän alkuvaiheessa tapahtuu nopeasti monenlaisia muutoksia. Muutoksia ilmenee niin fyysisellä kuin psyykkisellä tasolla. Nuoruudessa muutoksia tapahtuu etenkin aivoissa, kehossa ja tunne-elämässä. Käsitys omasta itsestä, kehityksestä, kehon muutoksista, suhteista ikätovereihin ja vanhempiin as-karruttavat usein nuorta. Mielialat vaihtelevat ja itsenäistymiseen liittyvät kehitysteh-tävät saattavat johtaa voimakkaisiin tunnepurkauksiin.

Lampisen (2007, 148) mukaan kehitysvammaisilla nuorilla psykologinen kehitys on usein hajanaista. Nuoren itsetunto saattaa olla hajanaisempi kuin muilla ikätove-reilla. Itsenäistyminen ja aikuistuminen saattavat viedä kehitysvammaisilla nuorilla tavallista enemmän aikaa. Malmin ym. (2012, 397) mukaan nuoruusiässä tapahtu-via kehityshaasteita ovat asteittainen irtaantuminen vanhemmista ja oman identi-teetin muotoutuminen. Kehitysvammaista nuorta tulisi tukea vastuun ottamisessa itsestään sekä auttaa löytämään oma tapansa elää.

Kehitysvammaiset nuoret joutuvat usein turvautumaan tavallista enemmän van-hempien ja muiden henkilöiden apuun ja tukeen, jolloin itsenäistyminen saattaa olla haasteellisempaa. Vanhemmat, joista nuoren tulisi irtaantua, ovat usein ne tärkeim-mät auttajat nuoren elämässä ja arjessa. Sekä vanhempien että nuoren itsensä tulisi vähitellen alkaa luottamaan nuoren kykyyn tehdä ratkaisuja itsenäisemmin ja irrot-tautua liiallisesta avusta ja tuesta. Henkilökohtainen avustaja tai tukihenkilö on ollut monille nuorille hyvä vaihtoehto itsenäistymisen tukemisen kannalta. (Malm ym. 2012, 397.)

Nuoren itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyy vahvasti toiveet ja haaveet tulevaisuudesta. Kehitysvammaiset nuoret haaveilevat tulevaisuudesta samalla tavoin kuin muutkin nuoret. Tulevaisuuden haaveisiin liittyvät esimerkiksi opinnot, työ, ystävät ja asuminen. Kehitysvammaisen nuori tarvitsee tulevaisuuden toiveiden toteutumiseen riittävästi ohjausta ja tukitoimia. Esimerkiksi koulutusta ajatellen, kehitysvammaisen nuori tarvitsee yksilöllisten tarpeiden mukaan muuntuvaa koulutusta. (Ketju 2016.)

Nuoruuteen ikävaiheena liittyy vahvasti toisen asteen opintojen aloittaminen, johon Suomessa jokaisella nuorella on oikeus. Kehitysvammaisen nuoren kohdalla toisen asteen koulutus tarkoittaa sitä, että nuori lähtee rakentamaan itselleen sopivaa koulutuspolkua ja sen kautta myös suhdettaan yhteiskuntaan. Perusopetus ja ammatillinen koulutus muodostavat yhdessä tärkeän perustan nuoren oppimiselle, osallisuudelle ja toimijuudelle. Ammatillisista opinnoista valmistuminen voi avata nuorelle ovet työelämään. (Ketju 2016.)

Tänä päivänä kehitysvammaisilla on hyvät mahdollisuudet kouluttautua. Tarjolla on itsenäiseen elämään ja ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta sekä tutkintoihin tähtäävää koulutusta. Kehitysvammaisilla on mahdollisuus Kelan myöntämään kuntoutusrahaan. Kuntoutusrahan turvin nuorella on mahdollisuus opiskella ja miettiä rauhassa tulevaisuuttaan. (Vernerinen 2020e.)

Seppälän ja Vehmasen (2017, 13) mukaan toisen asteen opintojen aloittaminen antaa kehitysvammaiselle nuorelle hyvän pohjan nuoruusiän psykososiaaliselle kehitykselle. Suurin osa kehitysvammaisista nuorista jatkaa tänä päivänä peruskoulun jälkeen opintojaan valmentavaan tai tutkintoon tähtäävään koulutukseen. Valmentavia koulutuksia ovat VALMA- ja TELMA-koulutukset. VALMA-koulutus antaa valmiudet osallistua ammatillisiin opintoihin ammatillisessa erityisopetuksessa. TELMA-koulutus on työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta, jonka tavoitteena on psykososiaalisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan vahvistaminen. Tavallisimpia tutkintoon tähtääviä koulutuksia ovat kiinteistöhoitaja, kodinhuoltaja, kokki, puutarhuri, toimitilahuoltaja, varastonhoitaja ja ympäristöhoitaja. Kehitysvammaisilla nuoruusiässä tapahtuva kehitys vaatii usein tavallista enemmän aikaa, jolloin opintopolku on toisenlainen kuin ikätovereilla.

Lampisen (2007, 148) mukaan kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen ja aikuistuminen on prosessi, mihin vaikuttaa useat eritasoiset asiakokonaisuudet. Prosesin lopputuloksena on yksilöllinen ja omannäköinen elämä. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi on olemassa lukuisia vaihtoehtoja, keinoja ja valinnanmahdollisuuksia. Lampisen mukaan kehitysvammaisen nuoren on tärkeää antaa harjoitella itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyviä asioita, vaikka välillä nuori tekisikin niin sanotusti vääriä valintoja. Kehitysvammaisen nuoren itsenäistymisen saavuttaminen edellyttää sitä, että ympäristö ja lähipiiri mahdollistavat nuorelle oman tilan kasvaa ja kehittyä omaa tahtia kohti aikuisuutta. Ympäristön ja lähipiirin hyväksyvä, kannustava ja arvostava asenne edesauttavat nuoren itsenäistymisessä ja aikuistumisessa. Harjoittelun, opettelun ja erilaisten kokemusten kautta nuori löytää oman tavan elää aikuisena yksilönä yhteiskunnassa.

3.3 Itsemääräämisoikeus ja yhdenvertaisuus

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa oikeutta tehdä valintoja ja omaa elämää koskevia päätöksiä. Se on perus- ja ihmisoikeus, jota on säädetty muun muassa perustuslaissa, kehitysvammalaissa ja YK:n vammaissopimuksessa. (Kehitysvammaisten tukiliitto [viitattu 22.03.2020].) Perustuslain mukaan ”jokaisella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.” Nämä kaikki edellä mainitut tekijät liittyvät vahvasti itsemääräämisoikeuteen. (L 11.6.1999/731.)

Itsemääräämisoikeus näkyy vahvasti kehitysvammalaissa. Itsemääräämisoikeutta koskevilla säännöksillä taataan kehitysvammaisten oikeus omiin mielipiteisiin, päätöksentekoon ja valintoihin. Lain mukaan ”henkilölle on turvattava mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan” sekä ”henkilön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta on ylläpidettävä ja edistettävä”. (L 23.6.1977/519.) Oikeus tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä vaikuttaa olennaisesti ihmisen hyvinvointiin. Ihminen ei ole motivoitunut oman elämänsä suhteen eikä voi hyvin, mikäli joku toinen tekee ratkaisut hänen puolestaan. (Verner 2017.)

Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeudesta ja muista oikeuksista säädetään kansainvälisesti YK:n vammaissopimuksessa. YK hyväksyi vuonna 2006 yleissopimuksen (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD) ja siitä tuli

vuonna 2016 osa Suomen kansallista lainsäädäntöä. YK:n vammaissopimuksessa korostuu itsemääräämisoikeus ja yhdenvertaisuus. (Kehitysvammaisten tukiliitto [viitattu 22.03.2020].)

Topo (2013) kirjoittaa artikkelissaan itsemääräämisoikeuden ulottuvuuksista. Näitä ovat tiedon saanti, päätöksen toimeksi saattaminen, yksityisyys, päätöksenteko, sekä kyvykkyyden tunne ja kykyjen käyttö. Mikäli jokin ulottuvuus jää toteutumatta, ei itsemääräämisoikeus toteudu. Itsemääräämisoikeuteen sisältyy ajatus siitä, että henkilöllä on oikeus saada itseään koskevaa tietoa ja tieto tulee olla ymmärrettävässä muodossa. Ilman välttämätöntä tietoa ja ymmärrystä siitä, on mahdotonta olla osallisena itseään kohdistuvassa päätöksenteossa. Päätöksen toimeksi saattamisella tarkoitetaan sitä, että päätöksestä seuraa aina jotakin konkreettista. Yksityisyyden ulottuvuuteen sisältyy erityisesti fyysinen yksityisyys, joka voidaan taata erilaisilla palveluratkaisuilla. Päätöksen teon ulottuvuudella tarkoitetaan sitä, että henkilöllä tulee olla aina vaihtoehtoja, joiden väliltä valita. Kyvykkyyden tunteeseen ja kykyjen käyttöön sisältyy ajatus siitä, että jokaisella henkilöllä on kykyjä ja taitoja. On tärkeää selvittää, miten henkilön kykyjä ja taitoja voidaan hyödyntää, käyttää ja ylläpitää.

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on ”edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa”. Lain mukaan ”ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. (L 30.12.2014/1325.)

Koko väestölle tarkoitettut palvelut eivät yksinään riitä kehitysvammaisen hyvinvoinnin ja toimeentulon turvaamiseen. Positiivinen erikoiskohtelu tarkoittaa sitä, että kehitysvammaiset ihmiset tarvitsevat palveluita ja tukitoimia yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Positiivisessa erityiskohtelussa keskeisintä on kohdella kehitysvammaisia ihmisiä yhdenvertaisesti, eli samalla tavalla kuin muitakin ihmisiä. Jokaisella ihmisellä on oikeus terveelliseen ja turvalliseen elämään. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 148.) Positiivisessa erityiskohtelussa on keskeistä myös se, että vammaiselle

henkilölle annettavien palveluiden ja tukitoimien avulla taataan yhdenvertainen osallisuus itseään koskevaan päätöksentekoon sekä samat oikeudet ja mahdollisuudet muiden ihmisten kanssa. (Verner 2020b.)

Oikeusministeriössä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimesta tehdyn kyselytutkimuksen mukaan kehitysvammaiset henkilöt kokevat arjessaan ja yhteiskunnassa syrjintää. Vuonna 2016 tehdyn selvityksen verkkokyselyyn osallistui 455 henkilöä sekä 27 henkilöä osallistui haastatteluihin. Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että Suomessa asenneilmapiiri vammaisia kohtaan on joko huono tai erittäin huono. Yli 60 prosenttia vastaajista oli kokenut viimeisen vuoden sisällä syrjintää vammaisuutensa, terveydentilansa tai iän perusteella. (Oikeusministeriö 2016, 14–15, 45.)

Kehitysvamma vaikuttaa usein merkittävästi henkilön toimintakykyyn, minkä vuoksi henkilön osallistuminen yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti toisten ihmisten kanssa ei välttämättä toteudu. Tämän vuoksi kehitysvammaisen henkilö tarvitsee elämänsä aikana apuvälineitä, palveluita ja tukitoimia yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. (Verner 2020b.)

3.4 Osallisuus

Osallisuus on merkittävä osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Osallisuus on tunnetta siitä, että kuuluu johonkin ja että omalla toiminnalla ja ajatuksilla on merkitystä. Osattomuuden kokemukset voivat kuormittaa psyykettä ja heikentää toimintakykyä. Osallisuuden tukeminen on merkittävä keino edistää ihmisten yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä. (THL 2019.)

Käsitteenä osallisuus on abstrakti ja vaikeasti mitattavissa. Kehitysvammaisten Tukiliiton (2020) mukaan kehitysvammaisten ihmisten omat tunteet ja kokemukset eivät aina riitä perusteiksi, kun arvioidaan heidän osallisuutensa toteutumista. Tukiliitto arvioi, että kehitysvammaiset ihmiset helposti tyytyvät osaansa, jos aiempaa kokemusta toimijuudesta ei ole. Byhlinin ja Käckerin (2018) mukaan kehitysvammaiset henkilöt ovat usein erilaisten palveluiden kohteena. Osallisuuden kokemisen kannalta olisi tärkeää, että he saisivat mahdollisuuden myös osallistua

palveluiden toiminnan suunnitteluun ja päätöksen tekoon. Kehitysvammaisille henkilöille pitäisi antaa mahdollisuus siirtyä toiminnan kohteesta aktiivisiksi toimijoiksi.

Sosiaali-, käyttäytymis-, ja terveystieteellisen tutkimuksen valossa osallisuutta ja erilaisia sitä lisääviä toimia voidaan tarkastella kolmen osa-alueen kautta: osallisuus omassa elämässä, osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa sekä osallisuus yhteisestä hyvästä. Osallisuus omassa elämässä ilmenee mahdollisuutena osallistua omaehtoisesti palveluihin sekä toimintoihin ja tulla kohdatuksi kunnioituskella. Osallisuus tarkoittaa yksilöllisillä ratkaisuilla rakennettua oman näköistä elämää. Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa tarkoittaa yksilön mahdollisuutta olla osa itselle merkittävää yhteisöä ja osallistua sen päätöksentekoon. Esimerkiksi palkkatyö on yksi merkittävimmistä osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä yhteiskunnassamme. (THL 2020.) Kolmas osallisuuden osa-alue on osallisuus yhteisestä hyvästä. Yhteisellä hyvällä tarkoitetaan paikallisesti tuotettuja tiloja, tilanteita ja toimintoja, joissa ihminen voi kokea merkityksellisyyttä. Paikkoja, joissa yhteiseen hyvään voi osallistua ovat esimerkiksi kylätalot ja toimintakeskukset. Tämän kaltaisissa yhteisissä tiloissa kuka tahansa yhteiskunnallisesta asemastaan riippumatta, voi osallistua yhteiseen hyvään, näyttää omaa osaamistaan ja saada tunnustusta. (Isola ym. 2017, 38–39.)

YK:n vammaissopimuksen (2016) kautta Suomi on sitoutunut edistämään kehitysvammaisten ihmisten osallisuutta. Sopimuksen 3. artiklan periaatteisiin kuuluu kehitysvammaisten henkilöiden osallistaminen heitä koskevassa päätöksen teossa, mahdollisuuksien yhdenvertaisuus sekä tehokas osallistaminen yhteiskuntaan. Vammaissopimuksen 19. artiklassa sanotaan, että vammaisilla henkilöillä on oltava yhdenvertaiset mahdollisuudet valita asuinpaikkansa sekä asumismuotonsa ja koko väestölle suunnattujen yhteisön palvelujen on oltava saatavilla yhdenvertaisesti vammaisten henkilöiden kanssa.

3.5 Kehitysvammaisten arki

3.5.1 Kehitysvammaisten asuminen

Kehitysvammaisilla henkilöillä on samanlainen oikeus kuin muillakin asua haluamallaan tavalla. Kehitysvammaisten toiveita asumisen suhteen tulee kuunnella ja järjestää tarvittavia tukitoimia sujuvan arjen edistämiseksi. Tutkimuksissa on selvinnyt, että suurin osa kehitysvammaisista haluaisi asua itsenäisesti omassa kodissa, mutta silti yleisin kehitysvammaisten asumismuoto on ryhmäkotiasuminen. (Vernerin 2020a.)

Kehitysvammaisten asumismuodot on jaettu perinteisesti autettuun, ohjattuun ja tuettuun asumiseen. Autetun asumisen piirissä on henkilöitä, jotka tarvitsevat paljon apua ja tukea elämiseen. Autetussa asumisessa apu ja tuki on ympärivuorokautista. Ohjattu asuminen on suunnattu henkilöille, jotka tarvitsevat apua ja tukea arkeen päivittäin, mutta yöllä ei ole tuen tarvetta. Tuetun asumisen piirissä on henkilöitä, jotka saavat apua ja tukea arkeen omassa kodissa. Autettu ja ohjattu asuminen on ryhmämuotoista, jossa henkilöllä on oma huone ja kylpyhuone. Ryhmämuotoisessa asumisessa muut tilat ovat usein yhteisessä käytössä. (Kehitysvammaliitto [Viitattu 18.10.2020].)

Kehitysvammaisten asumista on kehitetty aktiivisesti koko 2010-luvun ajan. Erilaisilla hankkeilla on pyritty kehittämään kehitysvammaisille uudenlaisia asumisratkaisuja. Asumisratkaisujen kehittämistä on ohjannut niin sanottu KEHAS-ohjelma, minkä tarkoituksena on ollut laitosasumisen lakkauttaminen ja uusien asumisratkaisujen kehittäminen. Erilaisia itsenäisen asumisen ratkaisuja alkaa tänä päivänä olla kehitysvammaisille yhä enemmän. (Vernerin 2020a.)

Verkkosivusto Vernerin (Vernerin 2020a) mukaan tulevaisuudessa kehitysvammaisilla tulee oletettavasti olemaan enemmän vaihtoehtoja asumisen suhteen. Nuoret kehitysvammaiset haluavat asua samalla tavoin kuin muutkin ikätoverinsa. Tänä päivänä kehitysvammaisten nuorten vanhemmat myös yhä useammin pitävät itseltään selvänä nuoren muuttamista pois kotoa.

Tänä päivänä arviolta 15 000-20 000 kehitysvammaista asuu omien vanhempien luona. Heistä noin 10 000 on alaikäisiä. Tulevaisuudessa on arvioitu asumispalvelujen piiriin tulevan suuri määrä kehitysvammaisia aikuisia, jotka ovat asuneet lapsuudenkodissa vanhempiensa kanssa. Ikääntyvien vanhempien toimintakyvyn heikentyminen lisää kehitysvammaisten aikuisten asumispalvelujen tarvetta. (Vernerin 2020a.)

Uusien asumisratkaisujen kehittäminen vaatii suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Sosiaalihuollolta ja palveluntuottajilta tämä vaatii uudenlaista työtettä. YK:n vammaissopimuksen mukaan asumisen järjestämiseen vaikuttaa olennaisesti kehitysvammaisen oma toive. Kehitysvammaisella tulee olla mahdollisuus valita missä, miten ja kenen kanssa asuu. (Vernerin 2020a.)

3.5.2 Kehitysvammaisten työllistyminen

Työllistyminen ja työntekeminen ovat ihmisten elämässä merkittäviä osa-alueita. Wiegandin (2009, 11) mukaan työllisyys ja ammattinimikkeet ovat usein ihmistä määrittäviä tekijöitä. Esitellessään itseään ihmiset usein kertovat ammattinimikkeensä, mikä viestittää usein ihmisestä paljon. Kehitysvammaiset henkilöt haluaisivat olla osa yhteiskuntaa ja työllistyä. He haluaisivat esitellä myös itsensä jotakin ammattinimikettä käyttäen tuoden esiin omia kykyjään ja suhdettaan yhteiskuntaan.

Suomessa on arvioitu olevan tällä hetkellä noin 30 000 työikäistä kehitysvammaista henkilöä. Heistä noin 500-600 on palkkatyössä. Arviolta noin 3 000 kehitysvammaista henkilöä pystyisi toimimaan palkkatyössä, jos heille annettaisiin siihen mahdollisuus. Tuhansilla kehitysvammaisilla on jokin koulutus ja halua tehdä töitä, mutta työpaikan saaminen on edelleen monille kehitysvammaisille haasteellista. (Vernerin 2020c.)

Suurin osa työikäisistä kehitysvammaisista osallistuu työtoimintaan tai työllistymistä edistävään toimintaan. Heitä arvioidaan olevan noin 9 000. Päivätoimintaan osallistuvien osuus on myös suuri, noin 5000-6000 henkilöä. Arviolta 2000 henkilöä osallistuu avotyötoimintaan, eli jollakin työpaikalla tehtävään työhön, josta kunta maksaa työosuusrahan. (Vernerin 2020c.)

Wieganin (2009, 13–14) mukaan kehitysvammaisilla on samanlainen oikeus kuin muillakin olla osallisia työelämästä. Kehitysvammaisen onnistuneesta työllistymisestä on hyötyä niin kehitysvammaiselle itselleen kuin myös yhteiskunnalle. Jokainen onnistuneesti palkattu henkilö tarvitsee vähemmän apua muissa muodoissa, kuten esimerkiksi sosiaalipalveluissa.

Kehitysvammaisten työllisyyttä on pyritty viime vuosina edistää erilaisten hankkeiden avulla. Esimerkiksi vuonna 2019 päättyneen Palkkaa mut! -hankkeen tavoitteena oli edistää kehitysvammaisten työllistymistä viemällä valtakunnallisesti uusia kehitettyjä toimintamalleja työhönvalmennukseen ja vertaisryhmätoimintaan. Hankkeen tavoitteena oli myös antaa kehitysvammaisille neuvoja työelämään liittyen ja rohkaista kehitysvammaisia työnhakijoiksi. (Hakala, Klem & Koskinen 2019, 7.)

Vuonna 2018 päättyneen Työelämän uudet tuulet -hankkeen tavoitteena oli myös edistää kehitysvammaisten työllistymistä palkkatyöhön. Hankkeessa selvitettiin muun muassa työnantajien näkemyksiä kehitysvammaisten työllistämiseen liittyen. Lisäksi hankkeessa tuotettiin kolme informatiivista opasta. Oppaat on suunnattu kehitysvammaisille työnhakijoille, kehitysvammaisen työnantajalle sekä työvalmentajille. (Työelämän tuoreet tuulet 2017, 5.)

3.5.3 Kehitysvammaisten vapaa-aika

Vapaa-ajalla ja harrastuksilla on suuri merkitys nuorten elämässä. Vapaa-ajan mielekäs tekeminen vähentää stressiä ja lisää elämän mielekkyyttä. Harrastusten parissa nuorella on mahdollisuus luoda ystävyys-suhteita ja kokea osallisuutta. Kehitysvammaiset nuoret haluaisivat harrastaa monipuolisesti, mutta osallistuvat kuitenkin ikätovereitaan harvemmin erilaisiin harrastusryhmiin tai -toimintoihin. (Melbøe, L. & Ytterhus, B. 2017.)

Suuri osa kehitysvammaisista ei ole työelämässä, joten vapaa-aika ja harrastaminen korostuu arjessa. Harrastukset jäsentävät usein kehitysvammaisen arkea ja muokkaa siihen rutiineja ja tottumuksia. Harrastaminen ja mielekäs tekeminen on

kehitysvammaisen elämässä merkityksellinen elämänlaadun osatekijä. Kehitysvammaisia kannustetaan harrastusten pariin ja erilaisiin tapahtumiin. (Eriksson 2008, 77.)

Kehitysvammaisille järjestetään omia erilaisia harrasteryhmiä, kuten esimerkiksi liikunta- ja taideryhmiä sekä musiikkiryhmätoimintaa. Kehitysvammaisilla on kuitenkin yhtäläinen oikeus osallistua myös muuhunkin harrastustoimintaan kuin vain erityisryhmille tarkoitettuun toimintaan. Kehitysvammaisella saattaa olla haasteita harrasteryhmiin osallistumisessa ja siksi usein onkin tärkeää, että kehitysvammaisen löytää itselleen jonkun henkilön, jonka kanssa osallistua harrastustoimintaan. Henkilökohtainen apu, kaveritoiminta tai esimerkiksi järjestöjen vapaaehtoistyöntekijät voivat olla kehitysvammaisen apuna ja tukena harrastustoiminnasta. (Verner 2020d.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimusmenetelmät

Käyttämämme tutkimusmenetelmät valikoituivat tutkimuksen tavoitteen ja tutkimuskysymyksen perusteella. Toteutimme tutkimuksemme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Koimme laadullisen aineiston vastaavan määrällistä paremmin tutkimuskysymykseemme, sillä laadulliset menetelmät tuottavat syvällistä ja kuvaavaa aineistoa. (Juuti, Puusa 2020.)

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksemme teemahaastattelun. Koimme teemahaastattelun olevan tehokas keino kerätä tietoa haastateltavan ajatuksista ja kokemuksista. Tuomen ja Sarajärven (2009, 72–73) mukaan teemahaastattelun etuihin kuuluu sen joustavuus. Haastattelua tehdessä voi tarpeen vaatiessa muuttaa kysymysten järjestystä, selventää kysymyksiä ja oikaista väärinymmärryksiä. Haastattelun tukena käytimme Papunet ja Vernerin -verkkopalvelujen kehittämää Minun haaveeni -työkalua.

4.1.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullinen tutkimus on ilmiöiden tarkastelua niiden omissa sosiaalisissa ympäristöissä. Laadullisen tutkimuksen taustalla on pyrkimys ymmärtää ja selittää tutkittavaa ilmiötä asettumalla tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden asemaan. Tutkijat ovat kiinnostuneita tutkittavista henkilöistä sekä siitä, millaisia merkityksistä he tutkittavalle ilmiölle antavat. (Juuti, Puusa 2020.)

Juutin ja Puusan (2020) mukaan laadulliselle tutkimukselle on ominaista rikas ja yksityiskohtainen aineisto. Suoranta ja Eskola (1998, 147–150) toteavat aineiston voivan olla määrältään suuri, mutta laadullinen tutkimus perustuu tyypillisesti pienen otantaan. Tavoitteena on saada teoreettisesti kestäviä näkökulmia tutkittavasta ilmiöstä eikä pyrkiä luomaan tilastollisia yleistyksiä.

Laadullinen tutkimus sopii hyvin tavoitteeseemme tuottaa tietoa kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveista. Laadullista tutkimusta tehdään tiiviissä vuorovaikutuksessa tutkittavien henkilöiden kanssa. Tällä tavalla on mahdollista saada heikommassakin asemassa olevien henkilöiden äänet kuuluviin. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä aineistonkeruumenetelmiä ovat esimerkiksi haastattelu, havainnointi, kysely sekä erilaisiin dokumentteihin perustuvat tiedot. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 71.)

4.1.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu sopii hyvin käytettäväksi silloin, kun tutkitaan aiheita, joista haastateltavat eivät ole tottuneet keskustelemaan päivittäin. Teemahaastattelussa ei käytetä tarkkoja kysymysmuotoja, vaan haastattelu etenee ennalta määriteltyjen teemojen mukaan. (Hirsjärvi, Hurme 1995, 35.)

Loimme tutkimuskysymyksemme pohjalta haastattelurungon. Haastattelurunkoon kirjasimme teema-alueita, joiden mukaan haastattelut etenivät. Haastatteluissa käsittelemiämme teemoja olivat kehitysvammaisten nuorten toiveet asumisesta, työelämästä ja vapaa-ajasta. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Kysyimme nuorilta tarkentavia kysymyksiä ennalta määrittelemistämme teema-alueista. Tarkentavia kysymyksiä olivat esimerkiksi, mikä on nuoren toivottu asumismuoto, missä nuori haluaisi tulevaisuudessa työskennellä ja miten nuori haluaisi tulevaisuudessa viettää vapaa-aikaansa.

Tekemämme haastattelurunko ohjasi haastattelujen kulkua. Haastattelun etenemiseen vaikutti myös nuorten oma kiinnostus. Nuoret saivat vastata kysymyksiin omin sanoin ja niin laajasti kuin tahtoivat. Tarvittaessa toistimme tai selvensimme kysymyksiä niin, että nuoret varmasti ymmärsivät, mitä heiltä kysytään. Haastattelut kestivät 20-30 minuuttia. Koimme haastatteluiden keston olleen juuri sopiva, sillä haastatteluiden lopussa nuoret eivät jaksaneet enää keskittyä haastatteluun samalla tavoin kuin alussa.

Haastatteluissa huomioimme haastateltavan mahdolliset haasteet puheen tuottamisessa tai ymmärtämisessä. Vernerin verkkosivuston (2018) mukaan vuorovaikutusta

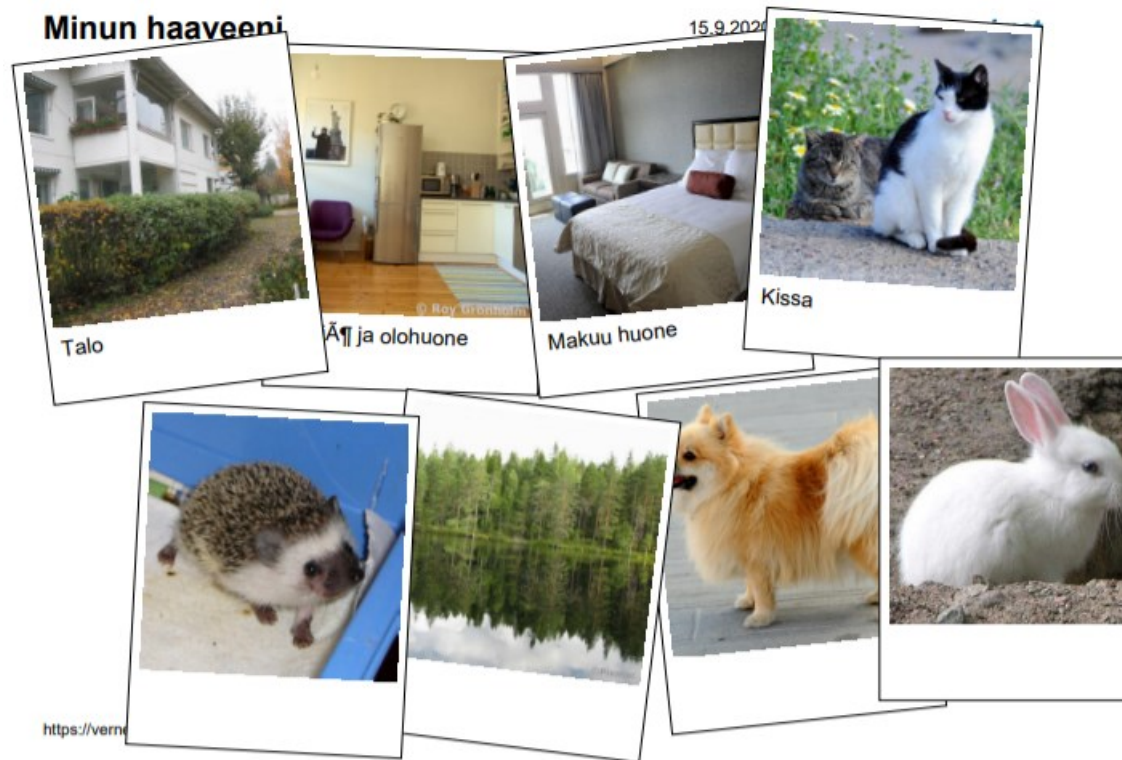
ja kommunikointia voi tukea aidolla läsnäololla, odottamalla ja antamalla tilaa, ympäristön rauhoittamisella sekä oman kommunikoinnin mukauttamisella. Pyrimme luomaan haastatteluille mahdollisimman rauhallisen ja luottamusta herättävän ympäristön. Lisäksi huomioimme haastattelukysymyksissä sekä itse haastatteluissa selkokieliisyyden. Tarpeen tullen toistimme tai selvensimme kysymystä.

Haastattelimme kahdeksaa Ammattiopisto Luovin opiskelijaa. Rajasimme kohde-ryhmäämme 16–29-vuotiaita nuoria, sekä naisia että miehiä. Pidimme tärkeänä, että nuoret tuntevat meidät entuudestaan, joten tapasimme heidät kerran ennen haastatteluja. Ensimmäisellä tapaamisella kerroimme heille tarkemmin haastatteluista ja siinä käsiteltävistä teemoista. Sarajärven ja Tuomen (2009) mukaan haastattelun eettisyyden ja onnistumisen kannalta on tärkeää, että haastateltavat saavat tutustua tutkimuksen aiheisiin jo ennen haastattelua. Lisäksi ensimmäisellä tapaamisella loimme haastatteluiden tukena käytettävät kuvakollaasit.

4.1.3 Minun haaveeni –työkalu

Käytimme opinnäytetyömme haastatteluiden tukena Papunet ja Vernerin -verkkopalvelujen kehittämää Minun haaveeni -työkalua. Työkalun avulla voidaan luoda kuvakollaaseja. Työkalu sisältää jo valmiiksi kuvia esimerkiksi asumiseen, työelämään, vapaa-aikaan ja ihmissuhteisiin liittyen. Tapasimme kaikki nuoret yhtä aikaa ennen haastatteluja, jolloin jokainen nuori loi oman kuvakollaasin tulevaisuuden haaveistaan ja toiveistaan Minun haaveeni -työkalua käyttäen. Kuvakollaasiin jokainen nuori valitsi itselleen tärkeitä kuvia.

Haastattelun aluksi kysyimme nuoren taustatietoja. Tämän jälkeen virittäydymme haastatteluun kuvakollaasien avulla. Nuori sai itse kertoa, millaisia kuvia oli kuvakollaasiin valinnut ja perusteluja siihen. Esitimme lisäksi tarkentavia kysymyksiä nuorten valitsemiin kuviin liittyen.

Kuvio 1. Haastateltavan nuoren N1 kuvakollaasi.

Kuviossa yksi on yhden haastatellun nuoren luoma kollaasi hänelle tärkeistä asioista ja tulevaisuuden toiveista. Kuvakollaasissa korostuivat toiveet tulevaisuuden asumisesta sekä lemmikkieläinten tärkeys elämässä. Nuorelle luonto ja asuminen veden äärellä oli myös tärkeää.

Minun haaveeni -työkalu osoittautui hyvin toimivaksi haastatteluissa. Haastatteluun virittäytyminen onnistui hyvin kuvakollaasin avulla. Nuoret olivat pohtineet valitsemiin kuvia tarkasti ja kertoivat valitsemistaan kuvista omin sanoin haastatteluissa. Kuvakollaasit lievittivät myös haastatteluista koettua jännitystä. Kuvakollaaseissa esiintyneet kuvat tukivat myös sitä, mitä nuoret kertoivat haastatteluissa tulevaisuuden toiveistaan ja haaveistaan.

Kuvakollaaseja ei ollut haastatteluissa kaikilla nuorilla käytössä. Kaksi nuorta, jotka olivat tehneet etukäteen kuvakollaasin haastatteluista varten, olivat haastatteluhetkellä estyneitä osallistumaan haastatteluihin. Kaksi nuorta osallistui heidän tilalleen haastatteluihin. He eivät olleet luoneet kuvakollaaseja etukäteen, joten toteutimme haastattelut kahden nuoren kanssa ilman kuvakollaaseja. Haastattelut onnistuivat

hyvin ilman kuvakollaaseja, mutta koimme kuvakollaasien täydentävän haastatteluja merkittävästi.

4.2 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi on yksi tutkimuksen tärkeimmistä, mutta usein myös vaativimmista vaiheista. Laadullisin menetelmin kerätty aineisto on tyypillisesti laaja ja monimuotoinen. Aineisto voi koostua myös erilaisista materiaaleista, kuten teksteistä, kuvista ja äänitteistä, mikä lisää analysoinnin työläyttä. Kerätystä aineistosta pyritään analysoimalla luomaan kattava kokonaisuus, josta pystyy tekemään perusteltuja tulkintoja ja johtopäätöksiä. (Juuti, Puusa 2020.)

Toteutimme aineiston analyysin teemoitellen. Teemoittelu on laadullisen aineiston analyysimenetelmä, jonka avulla aineistoa tarkastellaan erilaisten aihepiirien kautta. Aineisto pilkotaan merkityksellisten teemojen ja niitä kuvaavien näkemysten perusteella. (Sarajärvi, Tuomi 2009, 93.) Koska olimme keränneet aineistomme teemahaastatteluilla, koimme mielekkääksi lähteä purkamaan aineistoa teemoitellen. Sarajärven ja Tuomen mukaan aineiston teemoittelu on suhteellisen helppoa, jos aineisto on kerätty teemahaastattelulla.

Olimme äänittäneet jokaisen haastattelun ja litteroimme ne sanatarkasti. Vaikka litterointi oli välillä haastavaa ja aikaa vievää, koimme sen tärkeäksi työvaiheeksi. Puhtaaksi kirjoitettuun aineistoon oli helppo palata myöhemmin analysointivaiheessa. Aloitimme aineiston analysoinnin pian litterointien jälkeen, jolloin aineisto oli vielä tuoreessa muistissa ja analysointi helpompaa.

Purimme litteroidut haastattelut haastattelurunkoomme perustuvien teemojen mukaisesti. Koimme vastausten analysoinnin ja niistä johtopäätösten tekemisen olleen helppoa, kun vastaukset oli pilkottu haastatteluissa käytyjen teemojen mukaan. Teemoiksi muodostui taustakysymykset, toiveet asumisesta, toiveet työelämästä ja toiveet vapaa-ajasta. Viimeiseksi teemaksi muodostui nuorten toiveet keskustella tulevaisuudestaan jonkun kanssa.

Käytimme tuloksissa suoria lainauksia nuorten vastauksista, tuodaksemme nuorten ääntä esiin. Pyrimme käyttämään eri nuorten antamia vastauksia runsaasti opinnäytetyömme tuloksissa. Käyttämämme suorat lainaukset elävöittävät tuloskappaletta.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen tekemiseen liittyy monia luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyviä kysymyksiä. Sarajärven ja Tuomen (2009, 125) mukaan tutkimuseettiset kysymykset korostuvat etenkin silloin, kun tutkimus kohdistuu ihmiseen. Mitä avoimempi ja mitä enemmän aineistonkeruumenetelmä muistuttaa arkielämän vuorovaikutusta, sitä vaikeampaa mahdollisiin eettisiin ongelmiin on varautua. Eettisiin kysymyksiin ei aina löydy yhtä oikeaa ratkaisua.

Suomalainen tiedeyhteisö on yhdessä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan kanssa laatinut ohjeen hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Hyvät tieteelliset käytännöt ovat perustana luotettavalle ja eettisesti hyväksyttävälle tutkimukselle. Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksessa käytetään eettisesti kestäviä menetelmiä, hyödynnetään luotettavia lähteitä ja niihin viitataan asianmukaisesti. Tutkimus tulee suunnitella sekä toteuttaa huolellisesti ja tutkijan on huolehdittava tarvittavien tutkimuslupien hankkimisesta. Tutkija itse on ensisijaisesti vastuussa hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta. (TENK 2012, 6–7.)

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen tueksi Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut eettiset periaatteet. Niiden tarkoituksena on suojata tutkittavaa henkilöä sekä tukea tutkijaa eettisissä kysymyksissä. Periaatteissa korostuu tutkittavan oikeudet ja kohtelu sekä yksityisyyden suojaan liittyvät seikat. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan periaatteissa on huomioitu kehitysvammaisten henkilöiden tutkiminen. Eettisiin periaatteisiin kuuluu tutkimuksen vapaaehtoisuus, tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja tutkimuksesta kertominen tutkittavalle ymmärrettävällä tavalla. Lisäksi tutkijan on huolehdittava, että tutkimus on tutkittavan edun ja tahdon mukaista. (TENK 2019, 7, 10–11.)

Opinnäytetyöhömmme liittyy monia eettisiä seikkoja. Kiinnitimme huomiota työmme luotettavuuteen ja eettisyyteen koko opinnäytetyöprosessin ajan. Pyrimme noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä ja huomioimme eettiset periaatteet.

Toiveenamme oli, että tutkimukseemme valikoituisi henkilöitä, joita tunnemme en-tuudestaan. Mielestämme kehitysvammaisten kanssa tärkeää on luottamuksellinen suhde. Koimme jo olemassa olevan luottamuksellinen suhteen luovan paremmat edellytykset onnistuneelle haastattelulle. Emme nähneet kuitenkaan mahdottomana haastatella meille vieraampia henkilöitä.

Kävimme tapaamassa haastatteluun osallistuvia nuoria ennen haastatteluja. Ta-paamisessa kävimme yhdessä läpi haastattelun aiheet ja kulun. Tällä pyrimme vä-hentämään haastatteluun liittyvää jännitystä.

Haastattelukysymyksissä ja itse haastattelutilanteessa huomioimme selkokielelisyy-den. Muotoilimme haastattelukysymykset selkokielellä siten, että haastateltava var-masti ymmärsi kysymyksen. Tarpeen tullen toistimme tai selvensimme kysymyksiä. Halusimme luoda rauhallisen ja luottamusta herättävän haastatteluympäristön. Meille oli tärkeää kohdata jokainen haastateltava kunnioittavasti.

Huomioimme tutkimuksessamme haastateltaviamme anonymiteetin. Kerättyjä ja koottuja aineistoja käsittelimme luottamuksellisesti. Haastatteluiden äänitteet ja lit-teroidut aineistot tuhosimme, kun opinnäytetyö valmistui.

5 TULOKSET

5.1 Toiveet asumisesta

Opinnäytetyön haastatteluissa selvitimme kehitysvammaisten nuorten toiveita asumisesta. Nuoret kertoivat aikaisemmasta asumisestaan, nykyisestä asumismuodostaan sekä toivotusta tulevaisuuden asumismuodosta. Lisäksi nuoret kertoivat muita toiveita ja haaveita asumiseen liittyen.

Nuoret kertoivat asuneensa ennen opintojen alkua yhden tai molempien vanhempien kanssa kotipaikkakunnalla. Yksi nuori kertoi asuneensa palveluasumisyksikössä. Myöhemmin nuoren elämäntilanne oli muuttunut siten, että tuen tarve oli vähentynyt, eikä palveluasumiselle ollut enää perustetta. Tämän jälkeen nuori kertoi asuneensa tukiasunnossa ja nykyisin itsenäisesti omassa asunnossa. Haastattelussa ei selvinnyt, oliko nuori asunut vanhempiensa kanssa ennen palveluasumista.

Tällä hetkellä suurin osa haastateltavista nuorista asuu Ammattiopisto Luovin asuntolassa. Luovin asuntolat ovat soluasuntoja, joissa on mahdollisuus asua yksin tai samassa huoneessa opiskelutoverin kanssa. Nuoret asuvat asuntolassa arkipäivisin ja viikonloppuisin kotipaikkakunnalla yhden tai molempien vanhempien kanssa. Osa nuorista kertoi sisarusten tai vanhemman puolison asuvan samassa taloudessa. Yksi nuori asui itsenäisesti vuokra-asunnossa.

Tulosten mukaan suurin osa nuorista toivoo itsenäistä asumista omassa kodissa. Kuusi nuorta kertoi haastatteluissa itsenäisen asumisen olevan tulevaisuuden haave. Näistä nuorista yksi piti myös vaihtoehtona asumista vanhempien luona. Yksi nuori toivoi tulevaisuudessa asuvansa yhdessä parhaan ystävän kanssa ”kimpakämpässä”. Yksi nuori toivoi tuettua asumista, jossa tuen tarve on vähäistä.

Kyllä se on tuo tukiasunto, että sais vähän sitä tukeakin. -- Joo, että jos tulee jotain vähän vaikeita, niin saa vaan soittaa, että tarvisin apua ja se on siinä. (N5.)

Haastatteluissa nuoret kertoivat ajatuksistaan jonkun toisen kanssa asumisesta. Vastausten mukaan suurin osa nuorista piti mahdollisena asumista yhdessä jonkun kanssa. Kahdessa vastauksessa ilmeni toive asumisesta puolison kanssa. Yksi

nuori toivoi tulevaisuudessa asuvansa ystävän kanssa. Kaksi nuorta kertoi haluavansa asua ehdottomasti yksin. Yksi vastaaja ei osannut sanoa, haluaako asua tulevaisuudessa yhdessä jonkun kanssa.

Haastatteluissa yksi nuori ei ollut aikaisemmin pohtinut asumista jonkun kanssa. Nuori kuitenkin piti mahdollisena asumista jonkun kanssa myöhemmin tulevaisuudessa.

No en tiiä, sitä en oo vielä miettinyt sentään, että asuisin niin ku jonkun kanssa, mut sitten kun oon vähän aikuisempi, niin voisin kyllä ehkä asuakin edes jonkun miehen kanssa. (N8.)

Yksi nuori pohti asumista toisen henkilön kanssa yksinäisyyden kokemuksen näkökulmasta. Toisaalta nuori pohti myös, miten asuminen toisen kanssa käytännössä onnistuu.

Se olis varmaan helpompaa jonkun kanssa. Koska jos mä yksin asuisin, niin tulisti vähän sellasta yksinäistä. Mut yksin voi olla helpompaa, ku ei tiedä, minkälainen se uus henkilö voi olla. (N5.)

Selvitimme haastatteluissa nuorten toiveita siitä, missä ja miten nuoret haluaisivat asua tulevaisuudessa. Kolme nuorta kertoi haaveilevansa asumisesta isossa kaupungissa. Haastateltavista kolme kertoi olevansa tyytyväisiä opiskelupaikkakuntaansa ja haluaisivat jäädä opintojen päätyttyäkin asumaan paikkakunnalle. Yksi nuori ei osannut sanoa, missä haluaisi tulevaisuudessa asua. Yksi nuori kertoi toiveestaan asua kaukana kotipaikkakunnastaan. Nuori kertoi kotipaikkakunnan olevan pieni ja tuovan mieleen ikäviä muistoja. Kaikille nuorille oli tärkeää asua tulevaisuudessa lähellä vanhempiaan, läheisiään ja sukulaisiaan.

Yksi nuori kertoi haastattelussa hyvinkin tarkasti, missä ja miten haluaisi tulevaisuudessa asua. Nuori pohti asumista ystävän kanssa vaihtoehtona. Haastateltavan äiti oli ehdottanut asumista asuntolassa, mitä nuori myös pohti yhtenä vaihtoehtona.

Mulle on yks kaveri ehdottanu, että mä muuttaisin sen kans kämppikseks sen kotio. Mä oon sanonu sille, mun pitää ny miettiä. Yhen kerran, ku oltiin äitin kaa kaupungilla (sana muutettu) käymäs -- niin äiti sano sit siinä matkalla, kun me käveltiin sinne niin äiti sano, että siellä on semmonen asuntola -- täytyy vielä vähän miettiä vielä. (N5.)

Nuorilla oli myös monia muita toiveita tulevaisuuden asumisesta. Puolet nuorista ilmaisi toiveensa asua kerrostaloasunnossa. Yksi nuori kertoi haaveestaan asua

kaksiossa keskustan lähellä, mutta nuori ei täsmentänyt tarkoittiko kerrostalo- vai rivitaloasumista. Yhden nuoren toive oli asua omakotitalossa.

Kuvio 2. Haastateltavan nuoren N4 kuvakollaasi.

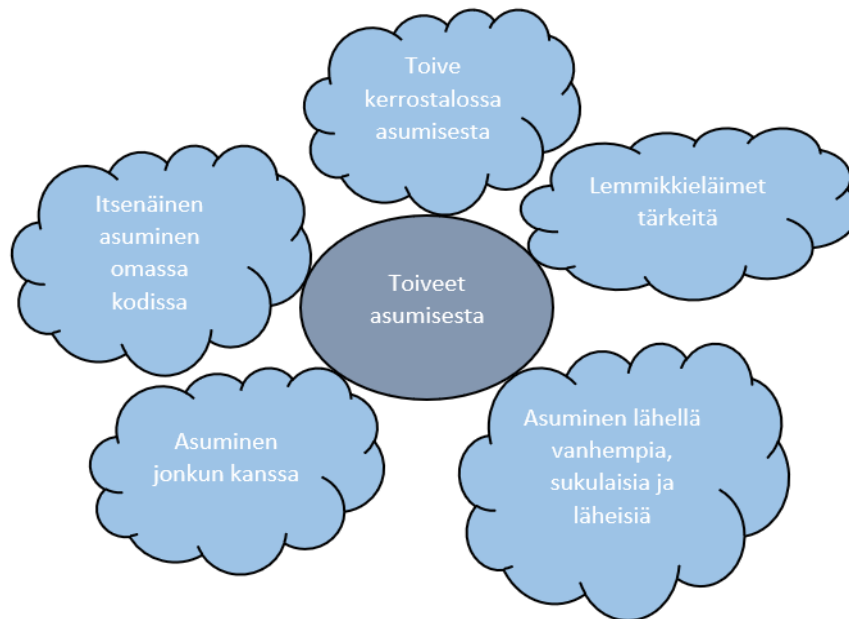
Kuviossa kaksi korostuu lemmikki- ja kotieläinten merkitys haastateltavan nuoren elämässä. Suurin osa vastaajista mainitsi lemmikki- ja kotieläinten tärkeyden elämässä. Lemmikkieläinten tärkeys ilmeni erityisesti haastattelun tukena olevissa kuvakollaaseissa. Kuvakollaaseihin nuoret olivat valinneet useita kuvia eläimistä, kuten koirista, kissoista ja hevosista.

Osa nuorista piti sisustusta ja kodin ilmettä tärkeänä. Nuorten toiveet kodin ilmeestä nousivat esiin erityisesti kuvakollaaseissa. Yhden nuoren toiveena oli asua modernissa kodissa. Yksi nuori odotti sitä, että pääsee sisustamaan oman kodin.

Ku muuttaa niin sais sisustettua sen tosi kivaksi. (N2.)

Nuoret ilmaisivat haastatteluissa toiveistaan asua tulevan työpaikan lähellä. Ostospaikkojen ja kauppojen toivottiin myös olevan kodin lähellä. Lisäksi hyviä kulkuyhteyksiä junalla ja bussilla pidettiin tärkeinä. Yhden nuoren toiveena oli asua lähellä luontoa järven rannassa. Hyvät ruuanlaittomahdollisuudet tulevassa kodissa koettiin myös merkittävinä.

Kuviossa kolme havainnollistamme kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveita asumisesta.

Kuvio 3. Kehitysvammaisten nuorten toiveet asumisesta.

5.2 Toiveet työelämästä

Opinnäytetyössämme selvitimme kehitysvammaisten nuorten toiveita työelämästä. Jokainen nuori oli pohtinut työelämään liittyviä kysymyksiä ja jokaisella oli haaveena työllistyä tulevaisuudessa. Osa nuorista ilmaisi myös kiinnostuksensa opiskella lisää tulevaisuudessa.

Haastatteluissa työelämää koskien selvitimme ensin nuorten aiempaa työkokemusta. Puolet vastaajista kertoi olleensa palkallisessa työssä. Lisäksi yhdellä nuorella olisi ollut mahdollisuus työllistyä kesällä 2020, mutta tämä peruuntui koronatilanteen vuoksi. Työelämässä olleet nuoret työskentelivät siivous- ja puutarha-alalla. Kaksi nuorta kertoi olleensa kesätöissä ja yksi työllistyneensä työtoiminnan kautta. Yksi nuori kertoi tehneensä siivousalan töitä arki-iltaisina ja viikonloppuina. Lisäksi yhdellä nuorella oli kokemusta vapaaehtoistyöstä eläinten parissa.

Nuoret kertoivat haastatteluissa työharjoittelupaikoista ja kokemuksistaan niissä. Suurin osa nuorista oli suorittanut työharjoitteluja. Nuoret olivat toimineet koulutustaan vastaavissa työtehtävissä. Työtehtäviin kuului esimerkiksi siivous- ja kiinteistöalan työt sekä kaupassa työskentely. Nuoret kertoivat työharjoittelupaikoiksi yritykset, kunnan vanhuspalvelut ja päivähoidon, kaupat, seurakunnan ja uimahallin. Nuorten kokemukset työpaikoista olivat positiivisia.

Joo se oli tosi mukava paikka. Siellä oli hyvä ilmapiiri. Tosi mukavaa. (N2.)

Tykkäsin kyllä työskennellä. Toivoisin, että pääsisin taas kerran sinne työharjoitteluun. (N8.)

Yksi vastaajista toivoi tulevaisuudessa rauhallisempaa työtahtia.

Työelämästä mulla tulee se, että saisi olla pikkasen vähä rauhallisempaa se työ, kuin niin nopeaa. Ja sitte on viä se, että ei kauheesti jos vähä miettii tai jää miettimään, miten sen homman hoitaa, niin ei siitä heti sanota äkkiä se tuohon ja tuohon. Niin silloin ei viitti. Meinaan vähä olis semmonen rauhallisempi tehdä töitä. (N5.)

Haastatteluissa suurin osa nuorista kertoi, että ei ollut vielä hakenut töitä. Työnhaku ei ole ollut vielä ajankohtaista opintojen keskeneräisyyden vuoksi. Kaksi nuorta mainitsi kesätyöpaikan hakemisen. Yksi vastaaja kertoi hakeneensa töitä, mutta edellisestä työpaikan hausta olleen jo pidempi aika, eikä ole nyt lähivuosina hakenut töitä.

Tulosten mukaan kaikilla nuorilla oli selvä näkemys siitä, millä työalalla haluaisi tulevaisuudessa työskennellä. Suurin osa nuorista kertoi haluavansa tulevaisuudessa työskennellä koulutustaan vastaavassa työtehtävässä. Kolme nuorta ilmaisi kiinnostuksensa toista alaa kohtaan, matkailu- ja ravintola-alaa. Lisäksi yksi nuori oli juuri aloittanut opinnot, eikä osannut vielä vastata kysymykseen.

Haastatteluissa nuoret kertoivat unelmatöistään. Vastausten mukaan nuorten unelmatöitä olivat työ pieneläinhoitajana, taidealalla työskentely, työ kahvilassa, kassoilla työskentely, työ toimitilahuoltajana, työskentely isossa kauppakeskuksessa, työ kiinteistöalalla, työ kaupanalalla ja työ rekkakuskina. Yhden nuoren unelmatyö oli toimia asiakaspalvelutehtävissä.

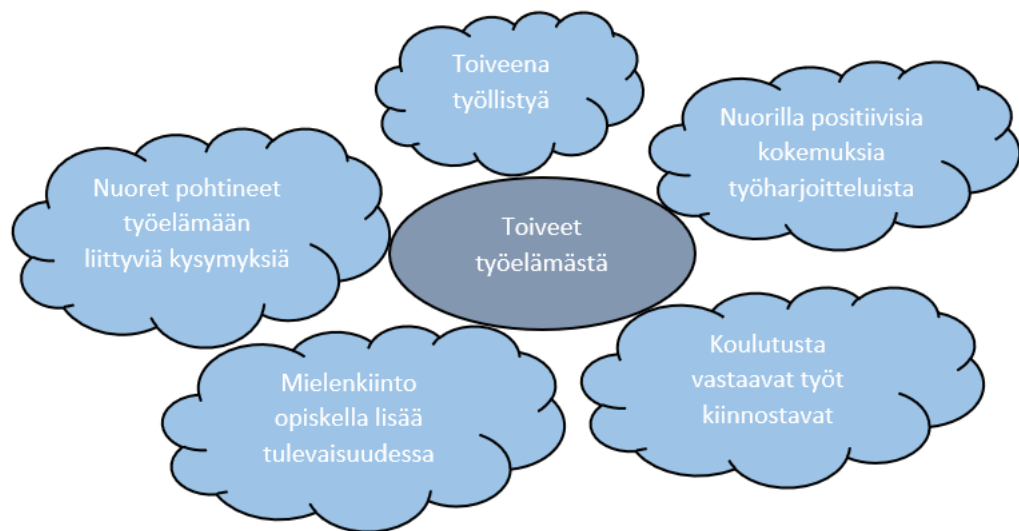
No mun unelmatyö voisi olla kokonaan helposti se, että kaupassa niin ku voi niin ku palvella asiakkaitaki. Joo ja kokonaan helposti niin ku toimia myöski niin ku kassoilla. (N8.)

Haastatteluissa selvisi nuorten kiinnostus opiskella lisää vielä myöhemmin tulevaisuudessa. Viisi nuorta kertoi toiveestaan opiskella tulevaisuudessa lisää. Nuoret mainitsivat heitä kiinnostaviksi koulutusaloiksi ravintola-alan, matkailualan ja vanhustyön. Kaksi vastaajaa ei osannut mainita mitään tiettyä koulutusalaa.

No kyllä mä nyt ajattelin, että kyllä mä nyt jossain vaiheessa varmaan sit opiskelen vielä lisää johonki toiselle alalle. (N2.)

Ehkä se ravintola-ala, missä vois tarjoilla tälleen. Ja jutella ihmisten kans. (N1.)

Kuviossa neljä havainnollistamme kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveita työelämästä.

Kuvio 4. Kehitysvammaisten nuorten toiveet työelämästä.

5.3 Toiveet vapaa-ajasta

Selvitimme haastatteluissa kehitysvammaisten nuorten toiveita vapaa-ajasta. Jokaisella nuorella oli toiveita vapaa-aikaan liittyen. Nuoret kokivat harrastukset ja vapaaajalla tekemät asiat tärkeiksi.

Nuoret kertoivat haastatteluissa heidän tämänhetkisistä vapaa-ajanviettotavoistaan. Tuloksissa korostui vapaa-ajan vietto ystävien kanssa.

Oon porukalla, kaveriporukan kans. En oikein tykkää olla siä solussa yksinään, niin ollaan porukalla kylällä tai jossaki. (N7.)

Muita nuorten mainitsemia vapaa-ajan vietto tapoja oli liikunnan harrastaminen, musiikin kuuntelu, kotityöt, videopelien pelaaminen, kaupassa sekä kirjastossa käynti ja piirtely.

Kuuntelen musiikkia, näen kavereita ja sit mä käyn kirjastos lukemas päivän lehden ja sillä lailla oon vaan. Sit kyl mä välillä tykkään niin ku jotain niin ku esimerkiks sulkapallosta. (N6.)

Haastatteluissa selvitettiin nuorten tämänhetkisiä harrastuksia. Suurin osa nuorista kertoi harrastavansa jotain. Kolme vastaajaa kertoi ratsastavansa tai hoitavansa hevosia. Muita harrastuksia oli laulaminen, tanssi- ja taidekerho, sähly, kirjastossa käyminen, lukeminen ja piirtely.

-- ratsastaminen on oikein hyvä harrastus ainakin mulle, koska pääsee taas kerran niin ku hevosen selkään. (N8.)

Tulosten mukaan suurin osa nuorista halusi harrastaa tulevaisuudessa jotain. Toivottuja harrastuksia oli partio, maastopyöräily, uinti, ratsastus, laulaminen bändissä, taide ja runojen kirjoittaminen.

No kyllä mä haluaisin vielä enemmän harrastaa sitä uintia. (N4.)

Kuvio 5. Haastateltavan nuoren N6 kuvakollaasi.

Kartoitimme haastatteluissa nuorten toiveita vapaa-ajanvietosta tulevaisuudessa. Kuviossa viisi on haastateltavan nuoren kuvakollaasi, mihin nuori on valinnut useita vapaa-ajan viettoon liittyviä toiveita. Puolet vastaajista mainitsi esitettyyn kysymykseen vapaa-ajan vieton ystävien kanssa ja puolet vastaajista ei osannut vastata kysymykseen. Muita vapaa-ajanvietto toiveita oli ostoksilla, kaupungilla, konserteissa, elokuvateatterissa ja kirkossa käyminen, matkustelu, piirtely, lenkkeily ja kotona olominen.

Varmaan kaveriporukalla ois mukava käydä vähä lenkillä. (N5.)

No esimerkiksi haluaisin käydä tuolla kylillä välillä. (N4.)

Kuviossa kuusi havainnollistamme kehitysvammaisten nuorten toiveita vapaa-ajasta.

Kuvio 6. Kehitysvammaisten nuorten toiveet vapaa-ajasta.

Haastattelujen loppuksi kysyimme vielä nuorilta, ovatko he keskustelleet tulevaisuuden toiveistaan jonkun kanssa. Kuusi vastaajaa kertoi keskustelleensa jonkun kanssa tulevaisuuden toiveistaan. Nuoret mainitsivat keskustelleensa omien vanhempiensa, ystävien sekä Ammattiopisto Luovin ohjaajien ja opettajien kanssa. Nuoret olivat innostuneita keskustelemaan jatkossakin tulevaisuuden toiveistaan jonkun henkilön kanssa. Nuoret mainitsivat perheenjäsenet, ystävät sekä Luovin henkilökunnan mahdollisiksi henkilöiksi, joiden kanssa keskustella. Keskusteltaviksi aiheiksi nuorten haastatteluissa nousi asuminen omassa asunnossa, harrastaminen sekä koulutukseen ja työelämään liittyvät asiat.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyössä selvitimme kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveita. Haastattelukysymykset koskivat tulevaisuuden toiveita asumisesta, työelämästä ja vapaa-ajasta. Haastatteluihin osallistui kahdeksan Ammattiopisto Luovin opiskelijaa. Nuoret olivat iältään 16–29-vuotiaita.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Aineiston analyysiin on käytetty teemoittelua. Lisäksi opinnäytetyössä on hyödynnetty menetelmänä Papunetin ja Vernerin verkkosivustoilta löytyvää Minun haaveeni -työkalua. Minun haaveeni -työkalun avulla nuoret tekivät ennen haastatteluita kuvakollaasin omista tulevaisuuden toiveistaan ja haaveistaan. Kuvakollaasia käytimme haastatteluun virittäytymisessä sekä haastattelua kohtaan liittyvän jännityksen lieventämisessä.

Toiveet ja haaveet ovat merkityksellisiä ihmisen elämässä. Ne ovat elämää ylläpitävä voima. Suurin osa ihmisten haaveista on niin sanotusti arkipäiväisiä haaveita ja toiveita. (Himanen 2015.) Tutkimustulostemme mukaan kehitysvammaiset nuoret haaveilivat myös tavallisista ja arkipäiväisistä asioista. Kaikki haastateltavat nuoret olivat pohtineet ja suunnitelleet omaa tulevaisuuttaan. Nuorilla oli monenlaisia toiveita ja haaveita tulevaisuuttaan kohtaan. Suurin osa nuorista oli keskustellut tulevaisuuden toiveistaan jonkun muun henkilön kanssa, kuten esimerkiksi vanhemman tai ammattiopiston henkilökunnan kanssa. Haastatteluissa selvisi, että suurin osa nuorista haluaisi keskustella tulevaisuuden suunnitelmistaan ja toiveistaan jonkun henkilön kanssa.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvinnyt, että suurin osa kehitysvammaisista haluaisi asua itsenäisesti omassa kodissa, mutta silti yleisin asumismuoto on ryhmäkotiasuminen. (Vernerin 2020a.) Tutkimustuloksemme tukee tätä näkemystä. Suurin osa nuorista haluaisi asua mahdollisimman itsenäisesti omassa kodissa. Toive kerrostalossa asumisesta korostui vastauksissa. Suurin osa nuorista halusi asua yhdessä jonkun kanssa, esimerkiksi ystävän tai puolison kanssa. Tulosten mukaan suurin osa nuorista haluaa asua lähellä omia vanhempiaan, sukulaisiaan ja läheisiään. Nuorten haastatteluissa korostui myös lemmikkieläinten tärkeys. Suurin osa

nuorista haluaa omistaa tulevaisuudessa lemmikkieläimen, kuten esimerkiksi koiran tai kissan.

Kehitysvammaiset haluavat olla osa yhteiskuntaa ja osallistua muiden tavoin työelämään. Suomessa on arvioitu olevan 30000 työikäistä kehitysvammaista, joista noin 500–600 on palkkatyössä. Arviolta noin 3000 kehitysvammaista henkilöä pysyisi toimimaan palkkatyössä, jos saisi siihen mahdollisuuden. Tänä päivänä työpain saaminen on edelleen monille kehitysvammaisille haasteellista. (Verner 2020c.) Opinnäytetyömme tulokset tukevat ajatusta siitä, että kehitysvammaiset haluavat osallistua muiden tavoin työelämään. Haastattelussa jokaisella oli toiveena työllistyä tulevaisuudessa. Tulosten mukaan puolella haastateltavista oli työkokemusta palkkatyöstä ja lähes jokainen nuori oli suorittanut työharjoitteluita. Tulosten mukaan nuorten kokemukset työelämästä olivat positiivisia. Haastatteluissa selvisi nuoria kiinnostavan työskentely opiskelemallaan alalla. Suurella osalla nuorista oli toiveita opiskella tulevaisuudessa lisää, mainittuja aloja olivat esimerkiksi matkailu- ja ravintola-ala.

Harrastaminen ja mielekäs tekeminen on aikaisempien tutkimusten mukaan kehitysvammaisten elämässä merkityksellinen elämänlaadun osatekijä. Harrastukset ja vapaa-ajan tekeminen jäsentävät kehitysvammaisen elämää ja arkea. (Eriksson 2008, 77.) Myös opinnäytetyömme tulosten mukaan harrastuksilla ja vapaa-ajan toiminnoilla on merkityksellinen rooli kehitysvammaisten elämässä. Jokaisella nuorella oli toiveita vapaa-ajan viettoa kohtaan ja nuoret pitivät harrastuksiaan ja vapaa-ajallaan tekemiään asioita tärkeinä. Vastauksissa korostui ystävien merkitys. Vapaa-ajalla ystävien kanssa vietetty aika koettiin tärkeäksi niin tällä hetkellä kuin tulevaisuudessakin. Nuorten toiveet harrastuksia kohtaan vaihtelivat nuorten henkilökohtaisten mieltymysten mukaan.

Nuoret olivat keskustelleet tulevaisuuden toiveistaan jonkun kanssa. Nuoret mainitsivat keskustelleensa tulevaisuudestaan omien vanhempien, ystävien sekä Luovin ohjaajien ja opettajien kanssa. Nuoret olivat innokkaita keskustelemaan myös jatkossa tulevaisuuden toiveistaan esimerkiksi perheenjäsenten, ystävien ja Luovin henkilökunnan kanssa. Asuminen omassa kodissa sekä koulutukseen ja työelämään liittyvät asiat ja harrastaminen olivat aiheita, joista nuoret halusivat keskustella.

Olemme mielestämme onnistuneet opinnäytetyön toteuttamisessa hyvin. Yhteistyömme on sujunut alusta lähtien erinomaisesti. Meillä molemmilla on aikaisempaa kokemusta ja tietoa tutkimastamme aiheesta, joten opinnäytetyön tekeminen oli myös tältä osin sujuvaa. Myös meidän molempien elämäntilanteet ovat hyvin saman kaltaiset, joten tutkimuksen tekeminen yhdessä on ollut luontevaa.

Olemme edenneet suunnittelemamme aikataulun mukaisesti, siitäkin huolimatta, että korona on vaikuttanut opinnäytetyön tekemiseen. Etätyöskentely on tuonut oman haasteensa opinnäytetyön tekemiselle. Olemme kirjoittaneet yhdessä muutamia kertoja, mutta pääosin Teams-yhteyttä hyödyntäen. Etätyön haasteista huolimatta olemme onnistuneet opinnäytetyön tekemisessä.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän oli tarkoitus haastatella kehitysvammaisia nuoria jo kesällä 2020. Koronarajoitusten takia haastattelut siirrettiin syksylle 2020. Pohdimme kesällä vaihtoehtoisia tapoja haastatella nuoria, mutta emme keksineet sopivaa vaihtoehtoa. Arvelimme, että etähaastattelut kehitysvammaisten kanssa eivät olisi onnistuneet toivotulla tavalla. Onneksi syksyllä pääsimme toteuttamaan haastattelut suunnitelmamme mukaisesti.

Olemme mielestämme onnistuneet tutkimuskysymyksen muodostamisessa ja rajaamisessa. Saimme kerättyä sopivasti aineistoa ja aineisto vastasi tutkimuskysymykseemme. Haastattelut olivat sisällöllisesti kattavia, joten saimme niistä monipuolisesti tietoa tutkimukseemme. Olemme erityisen tyytyväisiä Minun haaveeni -työkalun hyödyntämiseen opinnäytetyömme haastatteluissa. Nuoret olivat löytäneet omiin kuvakollaaseihin itselleen tärkeitä kuvia ja he kertoivat niistä haastatteluissa mielellään.

Olemme monin tavoin tyytyväisiä haastatteluihin. Löysimme haastatteluihin helposti osallistujia. Kaikki kysymämme nuoret halusivat osallistua opinnäytetyön haastatteluihin. Nuoret sitoutuivat hyvin sovittuihin aikatauluihin, joten haastatteluiden toteutus oli sujuvaa. Nuoret kertoivat reippaasti ja innokkaasti tulevaisuuden toiveistaan, mikä toi paljon intoa myös meille opinnäytetyön tekemiseen.

Jokaisella on oikeus omien toiveiden mukaiseen elämään. Itsemääräämisoikeus tarkoittaa oikeutta tehdä valintoja ja omaa elämää koskevia päätöksiä. Lainsäädän-

nöllä pyritään taata itsemääräämisoikeuden toteutuminen kehitysvammaisten elämässä. (Kehitysvammaisten tukiliitto [viitattu 22.03.2020].) Kehitysvammaisilla nuorilla on paljon toiveita ja haaveita tulevaisuutta kohtaan. Toiveita ja haaveita tulisi kuunnella ja tukea nuorta niiden toteuttamisessa. Kehitysvammaiset nuoret haluavat olla osa yhteiskuntaa ja siihen tulisi heille antaa mahdollisuus. Tulevaisuudessa palveluita ja tukitoimia tulisi kehittää edelleen siten, että kehitysvammaiset voisivat olla osa yhteiskuntaa ja elää toiveidensa mukaista elämää. Mielestämme kehitysvammaisten nuorten tulevaisuuden toiveita tulisi tutkia myös tulevaisuudessa.

Haluamme kiittää ammattiopisto Luovia, Alavuden yksikköä hyvästä yhteistyöstä. Olemme kiitollisia siitä, että saimme haastatella nuoria opinnäytetyöhömmme. Haluamme erityisesti kiittää nuoria, joita haastattelimme. Nuoret tuottivat vastauksillaan arvokasta tietoa meille sosiaaalialalla opiskeleville ja työskenteleville. Haluamme kiittää lämpimästi myös opinnäytetyön ohjaajaa Katariina Perttulaa ohjauksesta ja tuesta opinnäytetyöprosessin aikana.

LÄHTEET

- Byhlin, S. & Käcker, P. 2018. 'I Want to Participate!' Young Adults with Mild to Moderate Intellectual Disabilities: How to Increase Participation and Improve Attitudes. [Verkkojulkaisu]. Scandinavian Journal of Disability Research. [Viitattu 01.11.2020]. Saatavana: <https://www.sjdr.se/articles/10.16993/sjdr.58/>
- Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot: Vammaisten arkielämä ja itsemääräminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Hakala, K., Klem, S. & Koskinen, P. 2019. Palkkaa mut! -hankkeen loppuraportti. Espoo: Kehitysvammaliitto.
- Hermanoff, A. 2016. "Mukava mennä iloisella mielellä." Narratiivinen tutkimus kehitysvammaisten nuorten toisen asteen opinnoista. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Saatavana: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62348/Hermanoff_Anneli_ActaE_188_pdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Himanen, E. 2015. Terapeutti: Toteuta haaveitasi pikku hiljaa – huolestu, jos unohdat unelmoida. Haastattelu Ylen verkkosivuilla. [Viitattu 28.10.2020]. Saatavana: <https://uutiset-prod.c1.yle.fi/uutiset/3-8311607>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. 7. uud. p. Helsinki: Yliopistopaino.
- Isola, A., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Ketotokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? : Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. [Työpaperi]. 33/2017, 38-39. [Viitattu 12.09.2020]. Saatavana <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Juuti, P. & Puusa, A. 24.04.2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. [Verkkokirja]. Gaudeamus. [Viitattu 20.08.2020]. Saatavana: Storytel. Vaatii käyttöoikeuden.
- Kaski, M., Manninen A., & Pihko H. (toim.) 2012. Kehitysvammaisuus. 5. uud.p. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Mitä itsemääräämisoikeus on? Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 22.03.2020]. Saatavana: <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaraamisoikeus/mita-itsemaaraamisoikeus-on/>
- Kehitysvammaliitto. Asuminen. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.10.2020]. Saatavana: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/asuminen/>

- Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Osallisuus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 11.09.2020]. Saatavana: <https://www.tukiliitto.fi/tavoitteet/osallisuus/>
- L 3.4.1987/380, Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.
- L 23.6.1977/519, Laki kehitysvammaisten erityishuollosta.
- L 11.6.1999/731, Suomen perustuslaki.
- L 30.12.2014/1325, Yhdenvertaisuuslaki
- Luovi. 2020. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 09.09.2020]. Saatavana: <https://luovi.fi/luovi/>
- Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E. 2012. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Melbøe, L. & Ytterhus, B. 2017. Disability leisure: in what kind of activities, and when and how do youths with intellectual disabilities participate? [Verkkójulkaisu]. Scandinavian Journal of Disability Research. [Viitattu 03.11.2020]. Saatavana: <https://www.sjdr.se/articles/10.1080/150174192016.1264467/>
- Mustalahti, A. 2016. Kehitysvammaisten nuorten itsenäistymisen ja itsemääräämisoikeuden tukeminen. Sosiaalialan työntekijöiden näkökulmia. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/107826/Mustalahti_Anni.pdf?sequence=1
- O'Brien, G. & Rosenbloom, L. 2009. Developmental disability and ageing. London: Mac Keith Press.
- Oikeusministeriö. 2016. "Vammaisena olen toisen luokan kansalainen": Selvitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Peltonen, T. 2012. "Oma televisio ja koira kaveriksi." Kehitysvammaisten nuorten toiveita itsenäisestä asumisesta. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Kuntoutuksenohjauksen- ja suunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/50826/Peltonen_Tanja_.pdf?sequence=1
- Psykiatrian luokituskäsikirja: Suomalaisen tautiluokitus ICD-10:n psykiatriaan liittyvät diagnoosit. 2012. [Verkkójulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Suomalainen toinen painos WHO:n luokituksesta ICD-10. [Viitattu 11.8.2020]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90815/URN_ISBN_978-952245-549-9.pdf?sequence=1

- Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WS Bookwell Oy.
- Seppälä, H. & Vehmanen, M. 2017. Erilaiset eväät: Kirja kehitysvammaisuudesta. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Suoranta, J. & Eskola, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. [Verkkokirja]. Tampere: Vastapaino. [Viitattu: 19.08.2020]. Saatavana Storytel. Vaatii käyttöoikeuden.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 01.11.2019. Osallisuus. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 12.09.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys-erot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2020. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 12.09.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetetussa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>
- Topo, P. 2013. Itsemäärääminen on olennainen osa hyvinvointia. Suuntaaja 3/2013. Aspa-säätiö. [Verkojulkaisu]. Saatavana: <https://www.aspa.fi/fi/suuntaaja/suuntaaja-32013-itsemääräämisoikeus/itsemäärääminen-olennainen-osa-hyvinvointia#ade34fa8>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. laitos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 1.11.2020]. Saatavana: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 30.10.2020]. Saatavana: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Työelämän tuoreet tuulet. 2017. Pieni opas työnantajille. [Verkojulkaisu]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf/mahdollista-pieni-opas-tyonantajalle.pdf>
- Verner. 2017. Itsemääräämisoikeus. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 22.03.2020]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/itsemaaraamisoikeus>
- Verner. 2018. Kommunikointi. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 27.10.2020]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/kommunikointi>

- Vernerinen 2020a. Asuminen. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 17.10.2020]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/asuminen>
- Vernerinen. 2020b. Mitä kehitysvammaisuus on. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 22.03.2020]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>
- Vernerinen 2020c. Työ. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 18.10.2020]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/tyo>
- Vernerinen 2020d. Vapaa-aika. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 19.10.2020]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/vapaa-aika>
- Vernerinen 2020e. Nuoren kuntoutusraha. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 01.11.2020]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/nuoren-kuntoutusraha>
- Wiegand, D. 2009. Job success for persons with developmental disabilities. Philadelphia: Jessica Kingsley.
- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. 2016. 3. Artikla.
- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. 2016. 19. Artikla.
- Äikäs, A. 2012. Toiselta asteelta eteenpäin. Narratiivinen tutkimus vaikeavammaisen nuoren aikuisen koulutuksesta ja työllistymisestä. Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja. Saatavana: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0776-9/urn_isbn_978-952-61-0776-9.pdf

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Teemahaastattelu

Liite 3. Suostumus tietojen käyttöön opinnäytetyössä

Liite 1. Tutkimuslupa

Lupa
Luottamuksellinen
15.9.2016

2.0/15.9.2016
Anne Tornberg

1 (4)

Lupahakemus opinnäytetyön tekemiseen Ammattiopisto Luovissa

<p>1. Pyydän lupaa Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p> <p>opintoihini sisältyvän opinnäytetyötutkimuksen/opintoihini sisältyvän kehittämistehtävän toteutukseen Ammattiopisto Luovissa.</p>
<p>2. Opinnäytetyön/kehittämistehtävän aihe: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>3. Kohderyhmä: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>4. Aineistonkeruumenetelmä/ kehittämistehtävän toteutustapa: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>5. Aineistonkeruun/ kehittämistehtävän toteutuksen ajankohta: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>6. Opinnäytetyön tekijä: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>7. Opinnäytetyön ohjaaja: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>8. Muuta luvan hakemiseen liittyvää: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>9. Paikka ja aika</p> <p>Kirjoita paikka pp / kk 20 vv</p> <hr/> <p>Allekirjoitus ja nimenselvennys</p>
<p>10. LIITTEET: Tutkimus-/kehittämissuunnitelma (pakollinen liite kaikissa hakemuksissa)</p>

Lupa
Luottamuksellinen

2.0/15.9.2016
Anne Tomberg

2 (4)

15.9.2016

<p>11. Yksikönjohtajan/vastualueen johtajan kannanotto hakemukseen</p> <p>☐ puollan luvan myöntämistä</p> <p>☐ en puolla luvan myöntämistä</p> <p>Perustelut: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p> <p>Paikka ja aika</p> <p>Kirjoita paikka pp / kk 20 vv</p> <hr/> <p>Allekirjoitus ja nimenselvennys</p>
<p>12. Päätös</p> <p>Lupa opinnäytetyön tekemiseen</p> <p>☐ myönnetään</p> <p>☐ ei myönnetä</p> <p>☐ lupahakemusta täydennettävä ennen päätöksentekoa</p>
<p>13. Opinnäytetyön työelämäohjaaja:</p> <p>Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>14. Muuta huomioitavaa:</p> <p>Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
<p>15. Paikka ja aika</p> <p>Kirjoita paikka pp / kk 20 vv</p> <hr/> <p>Päätöksentekijän allekirjoitus, nimenselvennys ja asema</p>

Lupa
Luottamuksellinen
15.9.2016

2.0/15.9.2016
Anne Tornberg

3 (4)

Opinnäytetyöntekijän tulee toimittaa työn valmistuttua valmis työ tai raportti osoitteeseen

Ammattiopisto Luovi
Kehitysohjaaja Anne Tornberg
PL 389
90101 OULU

Jos työ voidaan julkaista pdf-versiona Luovin intranetissä, työn toimitus sähköisenä sähköpostiosoitteeseen anne.tornberg@luovi.fi. Lisäksi opinnäytetyöntekijä toimittaa työstään tiivistelmän, jota voidaan käyttää Luovin sisäisessä viestinnässä valmistuneesta opinnäytetyöstä uutisoitaessa.

Lomakkeen täyttöohjeet

1. Opinnäytetyön luonne	Mihin opintoihin opinnäytetyö/kehittämistehtävä sisältyy?
2. Opinnäytetyön aihealue	Mikä on opinnäytetyön/kehittämistehtävän aihe?
3. Kohderyhmä	Keittä opinnäytetyössä kerätään tietoa? Mihin kohderyhmään kehittäminen kohdistuu?
4. Aineistokeruumenetelmä	Miten tietoa aiotaan kerätä/kehittämistehtävä toteuttaa?
5. Aineistonkeruu	Milloin tiedon keruu tai kehittämistyö on tarkoitus toteuttaa?
6. Opinnäytetyön tekijä	Opinnäytetyön tekijän nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelinnumero, sähköpostiosoite)
7. Opinnäytetyön ohjaaja	opinnäytetyön ohjaajan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite)
8. Muuta luvan hakemiseen liittyvää	Esimerkiksi tieto opinnäytetyöhön liittyvistä keskusteluista Luovin paikallisten toimijoiden kanssa.
9. Päiväys ja allekirjoitus	Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus
10. Liitteet	Tutkimus-/kehittämissuunnitelma (n. 4-7 sivua)
11. Yksikönjohtajan tms. kannanotto	Opinnäytetyön/kehittämistehtävän toteutuspaikan johtajan kannanotto lupahakemukseen perusteluineen allekirjoitettuna.
12. Päätös	Päätös lupahakemukseen
13. Opinnäytetyön työelämäohjaaja	Luovin edustaja, joka toimii tarvittaessa opinnäytetyön työelämäohjaajana ja arvioijana. Nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite)
14. Muuta huomioitavaa	Luvan ehdot muut opinnäytetutkimuksen tekemisessä huomioitavat seikat

Lupa
Luottamuksellinen
15.9.2016

2.0/15.9.2016
Anne Tornberg

4 (4)

15. Päiväys ja allekirjoitus

Päätöksentekijän allekirjoitus, nimenselvennys ja asema Luovissa

Lomakkeen palautus osoitteeseen:

Ammattiopisto Luovi
Kehitysjohtaja Anne Tornberg
PL 389
90101 OULU

Lisätietoja luvan hakemisesta ja opinnäytetyön tekemisestä Luovissa

Anne Tornberg
puh. 040 319 3675
anne.tornberg@luovi.fi

Liite 2. Teemahaastattelu

Teemahaastattelu

Taustatiedot

Nuoren ikä: ____

Sukupuoli: mies ____

nainen ____

muu ____

Haastattelussa mukana:

haastateltava itse ____

lähiomainen ____

avustaja ____

haastattelijat ____

Millainen koulutustausta sinulla on?

Mitä opiskelet tällä hetkellä?

Virittäytyminen haastatteluun aiemmin tehdyn minun haaveeni -kuvakollaasin pohjalta

Toiveet asumisesta

Miten olet aiemmin asunut?

Missä sinä asut tällä hetkellä?

Miten ja missä haluaisit asua tulevaisuudessa?

- Haluatko asua nykyisellä kotipaikkakunnallasi vai jossain muualla? Missä?
- Onko sinulle tärkeää, että vanhemmat/sukulaiset/läheiset asuvat sinua lähellä?

Toivottu asumismuoto?

itsenäinen asuminen omassa kodissa

tukiasunnossa, jossa tuen tarve vähäistä

ryhmä- tai palvelukotiasuminen ilman yövalvontaa tai, missä on yövalvonta

vanhempien luona

jokin muu, mikä _____

en osaa sanoa

Haluaisitko asua yksin vai jonkun kanssa?

Millaisia muita toiveita sinulla on asumisesta?

Toiveet työelämästä

Oletko ollut työelämässä?

En__

Kyllä, missä__

Oletko ollut työharjoittelussa/työssä oppimassa?

En__

Kyllä, missä__

Oletko hakenut työpaikkoja?

En__

Kyllä__

Missä haluaisit työskennellä tulevaisuudessa?

Millainen on unelmatyösi?

Haluatko tulevaisuudessa vielä opiskella jotakin?

Toiveet vapaa-ajasta

Mitä teet vapaa-ajalla?

Ovatko harrastukset/vapaa-ajalla tekemäsi asiat sinulle tärkeitä?

Onko sinulla harrastuksia?

- Millaisia harrastuksia sinulla on?

Haluaisitko harrastaa jotakin?

- Mitä?
- Miksi?

Miten haluaisit tulevaisuudessa viettää vapaa-aikaa?

Oletko keskustellut tulevaisuuden toiveistasi jonkun kanssa?

Kyllä, kenen kanssa? __

En__

Haluaisitko keskustella tulevaisuuden toiveistasi jonkun henkilön kanssa?

Kyllä, kenen kanssa? __

En__

En osaa sanoa __

Millaisista asioista haluaisit keskustella?

Liite 3. Suostumus tietojen käyttöön opinnäytetyössä

Sopimus
Luottamuksellinen
4.2.2016

2.0/4.2.2016
Anne Tornberg

1 (1)

Suostumus tietojen käyttöön opinnäytetyössä

Opinnäytetyön tiedot

Opinnäytetyön nimi _____
 Opinnäytetyön tekijän nimi _____
 Opinnäytetyön tekijän oppilaitos _____
 Yhteyshenkilö/ohjaaja Luovissa _____

Luovin opiskelijan suostumus

Olen saanut tietoa opinnäytetyöstä ja siihen liittyvästä haastattelusta. Olen myös saanut mahdollisuuden esittää opinnäytetyön tekijälle työhön liittyviä kysymyksiä. Tiedän, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Opinnäytetyötä varten kerättäviä tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

Annan suostumukseni siihen, että haastattelussa kertomiani asioita voi käyttää opinnäytetyön aineistona.

Päiväys _____

Opiskelijan/huoltajan* allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

* jos opiskelija alle 18-vuotias

Opinnäytetyön tekijän sitoumus

Sitoudun käsittelemään kaikki haastattelun aikana esille tulleet asiat luottamuksellisesti ja anonyymisti. Esitän tulokset siten, ettei niistä voida erottaa yksittäisen henkilön vastauksia. Käytän haastattelussa esille tulleita tietoja vain opinnäytetyössäni.

Päiväys _____

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus _____

Suostumus tehdään kolmena kappaleena (yksi opiskelijalle, yksi opinnäytetyön tekijälle ja yksi toimitetaan Luovin kehitysjohtajalle)